

JURIDICUM

Indirekta behörighetsregler och svensk domsrätt

Analys och utredning av svensk domstols behörighet i förhållande till
2019 års Haagkonvention om erkännande och verkställighet

Xerxes Åkerfeldt

HT 2021

JU101A Examensarbete inom juristprogrammet, avancerad nivå, 30 högskolepoäng

Examinator: Erika Lunell

Handledare: Laima Vaige

Sammanfattning

Domsrättsregler vid förmögenhetsrättsliga tvister med anknytning till utländsk stat återfinns främst i EU-rättsliga instrument och analoga tolkningar av 10 kap. RB. 2019 antogs dock en konvention om erkännande och verkställighet av utländska avgöranden, innefattande s.k. *indirekta behörighetsgrunder*, vilka ska föreligga för att ett utländska avgöranden ska tillerkännas rättskraft. Grunderna utgör, liksom domsrättsreglerna, en avvägning av vilken anknytning som fordras mellan tvisten, parterna och statens territorium. Även om domsrätt, erkännande och verkställande är olika rättsliga spørsmål kan de få likartade konsekvenser för parternas möjlighet att få tvisten reglerad. De kan även få följder för statens självbestämmande och suveränitet då ett erkännande av ett utländskt avgörande innebär ett legitimerande av den utländska domstolen att meddela avgöranden med verkan utanför sin stats territorium. Att utreda konventionens förhållande till svenska domsrättsregler är därför av intresse.

Uppsatsen syftar till att utreda hur svensk domstols behörighet vid tvister med anknytning utanför EU/EFTA-området skulle påverkas av de indirekta behörighetsgrunderna i konventionen. Utredningen sker med tillämpning av den rättsdogmatiska metoden och med utgångspunkt i rättskällorna. Framställningen innefattar internationellt material i syfte att utreda den nya konventionen samt anknytningens betydelse för parter och stater. Utredningen sker genom att befintliga domsrättsregler analyseras för att utröna intressen och principer som genomsyrar gällande rätt. Intressena och principerna används sedan för analys av den nya konventionen. Slutsatserna kan dras att svensk domstol har liten diskretion i det enskilda fallet, när Bryssel I-förordningen är tillämplig. När 10 kap. RB tillämpas analogt har domstolen i stället en diskretionär prövningsrätt och kan göra en individualiserad bedömning av tvisten. I dessa situationer kan stor hänsyn tas till parternas och tvistens anknytning till Sverige.

Sverige kan enbart bli bundet till den nya konventionen om EU tillträder den. Det skulle innebära att de olika möjligheterna till undantag och begränsningar som framgår av konventionen kommer beslutas om av EU. Det finns dock visst utrymme för egen tolkning av konventionen. För parter skulle konventionen bidra till förutsebarheten och tillgången till prövning. Visserligen finns risk att parter nyttjar den indirekta behörigheten för forum shopping. Det återstår att se hur konventionen påverkar fördelningen av mål internationellt.

Innehållsförteckning

Förkortningslista	1
1. Inledning	2
1.1 Bakgrund.....	2
1.2 Syfte och frågeställningar	3
1.3 Avgränsningar.....	4
1.4 Metod och material	4
1.5 Disposition	7
2. Internationell processrätt – utgångspunkter	8
2.1 Internationell processrätt och folkrätt	8
2.2 Grundläggande principer	10
2.3 Risker förenade med internationella processer.....	11
3. Svensk domstols behörighet i internationell tvist	13
3.1 Allmänt om grunder för domsrätt	13
3.2 Bryssel I-förordningen.....	14
3.2.1 Svarandens hemvist.....	15
3.2.2 Alternativa och exklusiva behörighetsgrunder	16
3.3 10 kap. RB	17
3.3.1 Svarandens hemvist.....	18
3.3.2 Förmögenhetsforum och forum rei sitae.....	19
3.3.3 Kontrakts- och gäldsforum.....	20
3.3.4 Fastighetsforum.....	20
3.3.5 Andra forum	21
3.4 Svenskt rättskipningsintresse.....	22
3.5 Intresseavvägning och jurisdiktionskonflikter	23
3.6 Analys av svensk domsrätts huvuddrag och intresseavvägning	26
4. 2019 års konvention om erkännande och verkställighet av utländska avgöranden....	28
4.1 Haagkonferensens jurisdiktionsprojekt och konventionstekniska överväganden	28
4.2 Konventionen.....	30
4.2.1 Konventionens syften.....	31
4.2.2 Materiell omfattning och rättskraft.....	31
4.2.3 Jurisdiktionsfildret – de indirekta behörighetsgrunderna	32
4.2.4 Fördragsslutande staters självbestämmande.....	34
4.3 Problem och kritik	36
4.3.1 Sociala förändringar	36
4.3.2 Gråzoner och jurisdiktionsluckor.....	36
4.3.3 Begreppskillnader och tolkning.....	38
4.4 Är indirekt behörighet tillräckligt?	39
4.5 Sveriges (och EU:s) tillträde.....	40
5. Sammanfattande analys och slutsatser	43
5.1 2019 års erkännande- och verkställighetskonvention, och domstols behörighet.....	43
5.2 Sveriges domsrättsliga intressen och konventionen	44
Källförteckning	46

Förkortningslista

<i>Bryssel I-förordningen</i>	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1215/2012 av den 12 december 2012 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (omarbetning)
<i>Ds</i>	Departementsserien
<i>EFTA</i>	Europeiska frihandelssammanslutningen (<i>European Free Trade Association</i>)
<i>EU</i>	Europeiska unionen
<i>Haagkonferensen</i>	Haagkonferensen för internationell privaträtt (<i>Hague Conference on Private International law</i>)
<i>HD</i>	Högsta domstolen
<i>Lugano-konventionen</i>	Konvention om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område
<i>NJA</i>	Nytt juridiskt arkiv
<i>RB</i>	Rättegångsbalk
<i>SOU</i>	Statens offentliga utredningar
<i>SvJT</i>	Svensk Juristtidning

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Den internationella processrätten präglas av den ökande internationella handeln. Transaktioner som sker mellan parter i olika stater medför olika typer av rättsliga spörsmål. Om tvist uppstår mellan parter uppkommer frågor såsom vilken stats domstol som ska äga behörighet att avgöra tvisten och om det utländska avgörandet ska erkännas, verkställas och därigenom tillmätas rättskraft.¹ För parter kan utfallet av dessa frågor få avsevärda inverkningar på domstolens avgörande. Staters domstolar kan tolka sakfrågor olika och även om en domstol meddelar ett avgörande riskerar avgörandet att inte erkännas i en annan stat där svaranden har utmättningsbar egendom.² De internationella processrättsliga reglerna är samtidigt splittrade och de förekommer i både EU-rätten och den nationella rätten.

Förhållandet mellan de olika domsrättsreglerna kan illustreras med NJA 2016 s. 779 där frågan uppstod om svensk domstols behörighet kunde grundas med stöd i EU-rättsliga normer eller svensk rätt. Swedbank AB hade vid Göteborgs tingsrätt väckt talan mot S.K. som hade hemvist i Monaco men medborgarskap i Sverige. Swedbank yrkade att S.K. skulle förpliktas att betala 20 miljoner kronor jämte ränta. Anspråket grundades i en borgensförbindelse som S.K. ingått. Swedbank gjorde gällande att svensk domstol var behörig då S.K. hade en fordran om 888 kr avseende medel på ett konto vid banken. Swedbank menade att fordran utgjorde egendom som kunde ge stöd för ett s.k. *förmögenhetsforum* i Sverige. Swedbank gjorde även gällande att tvisten i övrigt hade anknytning till Sverige.

Högsta domstolen (HD) konstaterade i fallet att varken Bryssel I-förordningen³ eller Luganokonventionen⁴ var tillämpliga då S.K. saknade hemvist i Sverige. Eftersom den EU-rättsliga regleringen inte kunde tillämpas i fråga om behörighet fick HD söka stöd i de inhemska forumreglerna. Då fordran avsåg ett begränsat värde ansågs inte heller en analog tillämpning av förmögenhetsforumet i 10 kap. 3 § rättegångsbalken (RB) kunna medföra svensk behörighet. Varken svaranden eller fordran hade alltså en sådan anknytning till Sverige att svensk domstol skulle vara behörig att pröva målet. Trots att inga befintliga lagregler kunde tjäna till stöd för behörigheten ansåg HD att behörighet kunde grundas på att det i övrigt förelåg en tillräckligt stark anknytning till Sverige. Då tvisten avsåg ett borgensåtagande för ett svenskt aktiebolag gentemot en svensk bank ansågs tvisten ha ”[...] en sådan anknytning till Sverige att svensk domstol är behörig.”⁵

¹ Document for the attention of the Expert Group (meeting of 12-14 April 2012), Background Note: drawn up by the Permanent Bureau, mars 2021, s. 5 f.

² Dennemark, Sigurd, *Om svensk domstols behörighet i internationellt förmögenhetsrättsliga mål*, P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm, 1961, s. 16 [cit. Dennemark].

³ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1215/2012 av den 12 december 2012 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (omarbetning).

⁴ Konvention om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område.

⁵ NJA 2016 s. 779, på s. 790, p. 14.

NJA 2016 s. 779 belyser ett rättsligt problem som får anses vara en följd av den ökade internationella handeln och utbytet. Målet påvisar även vilka situationer som kan uppstå när varken EU-rätten eller den inhemska lagen är behjälplig i frågan om behörighet föreligger eller inte. Det ger även ett exempel på när domstolen tar hänsyn till vilken nivå av anknytning till staten som krävs för att en prövning i sak ska bedömas som skälig och rimlig sett till vilka följder avgörandet kan få inom staten och för parternas tillgång till rättvis prövning.

I syfte att främja förutsebarhet och förenkla internationella transaktioner har Haagkonferensen under en längre tid arbetat med framtagandet av konventioner på det internationella processrättsliga området. Arbetet har gett upphov till en konvention 2005 och en 2019. Konventionen 2019 behandlar erkännande och verkställighet av utländska avgöranden, men innefattar inte direkta regler om vilken domstol som ska äga behörighet att avgöra tvist med internationell anknytning. Den innehåller däremot vissa specifika grunder, s.k. *indirekta behörighetsgrunder*, för vilka ett avgörande ska erkännas eller verkställas av en annan stat. Avgöranden som omfattas av grunderna kommer alltså kunna tillerkännas rättskraft i annan stater än den stat som meddelat avgöranden. De indirekta behörighetsgrunderna medför därför en indirekt behörighetsfördelning mellan de stater som ingår konventionen eftersom staterna accepterar att en viss utländsk domstol får rätt att meddela avgöranden som kan få rättskraft även utanför det område över vilket domstolen äger direkt behörighet.⁶

Trots att den nya konventionen reglerar erkännande- och verkställighetsfrågor kan den inverka på domstolens direkta behörighet och vilken domsrätt som således överläts åt en annan stat. Relationen mellan de juridiska frågorna vad avser domsrätt, erkännande och verkställande kan te sig svårtolkad. De olika begreppen utgör olika delar av den internationella processrätten men kan för statliga intressen och parterna till viss del få liknande effekter. Ett begränsat anspråkstagande av domsrätt kan vidare motivera generositet vid erkännande och verkställighet av utländska avgöranden. På samma sätt minskar behovet av generösa erkännande- och verkställighetsregler om parter bereds möjlighet att få saken prövad vid statens domstolar.⁷ Det är därför av intresse att utreda hur den nya konventionen förhåller sig till de svenska domsrättsreglerna och den intresseavvägning som ligger till grund för reglerna.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen syftar till att utreda hur svensk domstols internationella behörighet vid förmögenhetsrättsliga tvister med anknytning utanför EU/EFTA-området⁸ skulle påverkas av de indirekta behörighetsreglerna i 2019 års Haagkonvention om erkännande och verkställighet av utländska domar på privaträttens område. För att uppnå uppsatsens syfte behöver den

⁶ Garcimartín, Francisco & Saumier, Genevière, *Convention of 2 July 2019 on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matters – Explanatory Report*, The Hague Conference on Private International Law, Haag, 2020, s. 88 [cit. Garcimartín & Saumier].

⁷ Jäntera-Jareborg, Maarit, *Svensk Domstol och Utländsk Rätt – En internationellt privat- och processrättslig studie*, Iustus Förlag AB, Uppsala, 1997, s. 21 ff. [cit. Jäntera-Jareborg].

⁸ Med EU/EFTA avses medlemsländerna i den Europeiska unionen och den Europeiska frihandelssammanslutningen.

befintliga svenska internationella processrätten utredas för att utröna dels den gällande rätten, dels vilka huvuddrag som genomsyrar de svenska domsrättsliga övervägandena. 2019 års Haagkonvention om erkännande och verkställighet av utländska domar på privaträttens område behöver därtill presenteras och dess verkningar för svensk domsrätt utrönas och tydliggöras.

Uppsatsens syfte uppnås genom besvarande av följande frågeställningar:

- När är svensk domstol behörig att pröva talan om tvisten har anknytning till stat utanför EU/EFTA-området?
- Vilka domsrättsliga intressen kan utrönas ur de svenska domsrättsreglerna?
- Hur förhåller sig den svenska domstolens behörighet till 2019 års konvention om erkännande och verkställighet av utländska domar på privaträttens område?

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen avgränsas till att behandla frågan om hur 2019 års konvention om erkännande och verkställighet av utländska domar skulle påverka svensk domstols behörighet vid förmögenhetsrättsliga tvister med anknytning utanför EU/EFTA-området. Frågor om domsrätt avtalad av parterna, s.k. *prorogationsavtal* eller *skiljedomsavtal*, behandlas inte. Arbetet är följaktligen avgränsat till tvister där parter inte avtalat om vilken domstol som är behörig. 2005 års Haagkonvention om avtal om val av domstol kommer dock kort beröras då den har viss betydelse för tolkningen av 2019 års konvention. Eftersom uppsatsen behandlar frågan om vissa indirekta behörighetsgrunders påverkan på svensk domsrätt, kommer frågor om erkännande och verkställighet av avgöranden från andra EU/EFTA-länder inte beröras. Visst utrymme kommer emellertid ges dessa regler när de har betydelse för uppsatsens syfte och för förståelsen om hur olika länder ger parter möjlighet att föra talan vid statens domstolar.

Uppsatsen behandlar internationellt processrättsliga spörsmål. Det torde emellertid inte vara möjligt att avgränsa uppsatsen till det internationella processrättsliga området på grund av den internationella privat- och processrättens nära anknytning till folkrättsliga överväganden och principer.⁹ I mål med anknytning till stater utanför EU/EFTA-området kan domstolen vidare tillämpa inhemska processrättsliga regler analogt. Flertalet domsrättsliga regler kommer även till uttryck i det EU-rättsliga materialet. Uppsatsen får därigenom anses visa den internationella processrättens komplexa karaktär som del och/eller förlängning av flera rättsområden. Någon närmare avgränsning till den internationella processrätten kan således inte ske.

1.4 Metod och material

Uppsatsens syfte uppnås genom tillämpning av den rättsdogmatiska metoden. Det sker medelst ett konstruktivt förhållningssätt med deskriptiva inslag.¹⁰ Då den rättsdogmatiska metoden

⁹ Se till exempel Eek, Hilding, *Lagkonflikter i Tvistemål [1] – Metod och material i Svensk internationell privaträtt*, P. A Norstedt & Söners förlag, Stockholm, 1972, s. 92 f. [cit. Eek]. Folkrättens betydelse för den internationella processrätten är emellertid omdiskuterad (se avsnitt 2.1).

¹⁰ Gällande terminologin se Lambertz, Göran, *Nyttig och onyttig rättsvetenskap*, SvJT 2002, s. 261–278, på s. 264 f. [cit. Lambertz].

tillämpas utesluts dock rättshistoriska perspektiv i den mån syftet inte direkt påverkas av dessa. Uppsatsen tillämpar ett konstruktivt förhållningssätt där gällande rätt analyseras, innefattande både situationer som är reglerade och situationer som inte är uttryckligen reglerade i lag. Uppsatsen är även konstruktiv i den bemärkelse att uppsatsen berör rättens beskaffenhet, med utgångspunkt i rättsutvecklingen. Eftersom frågeställningarna dock fordrar återgivande av strukturer och principer förekommer även deskriptiva inslag i uppsatsen.

Den rättsdogmatiska metoden saknar en exakt och vedertagen definition. Inom doktrinen ges metoden olika innebörd, men en gemensam uppfattning är att metoden avser att skapa en rekonstruktion eller beskrivning av gällande rätt.¹¹ En sådan rekonstruktion sker genom tolkning, beskrivning och systematisering av gällande rätt,¹² med utgångspunkt i de rättsdogmatiska källorna.¹³ Att rekonstruera rättssystemet innebär emellertid inget hinder för att söka lösningar på problem även utanför gällande rätt. Såvida stöd hämtas i de rättsdogmatiska källorna kan ett konstruktivt förhållningssätt anläggas och nya lösningar på rättsliga problem sökas.¹⁴

Genom begreppen *de lege lata* och *de lege ferenda* kan fastställandet av gällande rätt (det tidigare begreppet) särskiljas från slutsatser om hur rätten borde vara beskaffad (det senare begreppet).¹⁵ En tillämpning av den rättsdogmatiska metoden *de lege ferenda* fordrar emellertid att det fortsatt råder intern koherens med den gällande rätten.¹⁶ Rättsdogmatik *de lege ferenda* kan innefatta analyser av ett regelsystems effekter, den rättspolitiska balansen och internationell rätts innebärande för inhemsk lag.¹⁷ Uppsatsen kan därför sägas utgöra dels en utredning *de lege lata* och dels en analys med slutsatser *de lege ferenda* om ett nytt internationellt rättsligt materials innebärande för den befintliga rätten.

Uppsatsens frågeställningar besvaras med stöd av de allmänt accepterade rättsdogmatiska källorna, vilka innefattar principer, lagstiftning, praxis, förarbeten och doktrin.¹⁸ Rättskällorna kan sägas ha inre auktoritet, vilket kan ge upphov till uppfattningen att det föreligger en hierarki mellan källorna.¹⁹ Eftersom domaren eller rättstillämparen alltid gör en samlad bedömning av de tillgängliga rättskällorna utifrån den uppställda rättsfrågan, får någon intern hierarki mellan källorna dock inte anses föreligga. Vilka rättskällor som nyttjas bör därför bestämmas med

¹¹ Se till exempel Kleineman, Jan, *Rättsdogmatisk metod*, Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), Juridisk metodlära, 2 u., Studentlitteratur AB, Lund, 2018, s. 21 [cit. Kleineman]; Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, 9 u., Iusté Aktiebolag, Uppsala, 2016, s. 203 [cit. Lehrberg].

¹² Olsen, Lena, *Rättsvetenskapliga perspektiv*, SvJT 2004, s. 105–145, på s. 111.

¹³ Kleineman, s. 21.

¹⁴ Jareborg, Nils, *Rättsdogmatik som vetenskap*, SvJT 2004, s. 1–10, på s. 4. Se dock Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2018, s. 48 f. [cit. Sandgren].

¹⁵ Lehrberg, s. 203.

¹⁶ Sandgren, s. 49.

¹⁷ Lambertz, s. 265 f.

¹⁸ Kleineman, s. 21.

¹⁹ Sandgren, s. 46.

utgångspunkt i den aktuella rättsfrågan, källornas beskaffenhet och tillämplighet i övrigt.²⁰ Det kan därför sägas att uppsatsen tillämpar ett rättstillämparperspektiv i förhållande till materialet.²¹ Visst källmaterial behöver dock kommenteras.

Inom den internationella privat- och processrätten har domstolspraxis en särskild betydelse då lagstiftning i vissa fall saknas på området och HD återkommande tillämpat processrättsliga regler analogt. I arbetet har statliga offentliga utredningar använts. Utredningarna innefattar ofta analyser och slutsatser på hög juridisk nivå. Utredningarna kan ses som mer inträngande och utförliga i den specifika frågan än propositioner som vanligtvis utgör en argumentation till stöd för en viss slutsats.²²

En stor mängd internationellt material har använts i arbetet. Att utländskt material nyttjas för utredningen av gällande rätt stämmer överens med den utveckling som skett av vilket material HD använder.²³ Nyttjandet av internationellt material får således anses förenligt med det rättstillämparperspektiv som anlagts i förhållande till materialet. Eftersom Sverige i vissa avseenden anlagt rättsprinciper som förekommer i andra rättssystem kan även utländsk rättspraxis ha viss betydelse för tolkning av rättsregler och principer. Detsamma gäller praxis från internationella domstolar.²⁴ Material för utredningen om skillnader mellan hur olika rättstraditioner väljer att reglera vissa rättsfrågor kan också vara av betydelse då internationella konventioner ofta är grundade i kompromisser mellan olika rättstraditioner.²⁵ I fråga om internationella konventioner och andra internationella regelsamarbeten är även utländsk rättspraxis betydelsefull för bland annat tolkningen av Bryssel I-förordningen.²⁶

I uppsatsen har även utländsk doktrin nyttjats. Även om den utländska doktrinen inte direkt berör svensk rätt har den betydelse vid frågor av allmän natur.²⁷ Viss doktrin inriktad på rättssystem som härrör från common law-traditionen har nyttjats, främst vid utredningen om Haagkonventionerna. Försiktighet att dra slutsatser vad gäller svensk rätt utifrån dessa källor har vidtagits. Materialet har emellertid varit till stöd för utredningen om vilka principiella överväganden som får anses beaktansvärda vid utformandet av behörighetsregler, även i en svensk kontext. Författaren vill återigen påpeka att uppsatsen berör två olika internationellt processrättsliga spörsmål. Frågor om domsrätt behandlas i doktrinen vanligtvis skiljt från frågor om erkännande och verkställighet. Samspelet mellan frågorna kan emellertid få avsevärd

²⁰ Sandgren, s. 45 f.

²¹ Peczenik, Aleksander, *Juridikens teori och metod*, Fritzes Förlag AB, Stockholm, 1995, s. 33 f.

²² Bengtsson, Bertil, *SOU som rättskälla*, SvJT 2011, s. 777–785, på s. 777.

²³ Herre, Johnny, *Användningen av utländsk rätt i Högsta domstolen på det förmögenhetsrättsliga området*, Udsen, Henrik, Schans Christensen, Jan, Lau Hansen, Jesper, Iversen, Torsten & Nielsen, Lind (red.), Festskrift til Mads Bryde Andersen, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, Köpenhamn, 2018, s. 220 f. [cit. Herre].

²⁴ Eek, s. 77 f.

²⁵ Herre, s. 220 f.

²⁶ Herre, s. 206 ff.

²⁷ Eek, s. 81.

påverkan för parternas möjligheter till effektiv rättslig prövning och statens möjlighet till självbestämmande i tvister som berör det egna territoriet.

På grund av den internationella processrättens nära koppling till folkrätten kan överenskommelser mellan stater, såsom konventioner och allmänna folkrättsliga principer till viss utsträckning tjäna som stöd för utredningen av internationellt processrättsliga spörsmål.²⁸ Detsamma gäller förarbeten till överenskommelser, innefattande rapporter, rättsutredningar och underlag från expertgrupper. Visst material har enbart varit tillgängligt på engelska. Vissa begrepp har därför behövt översättas. Försiktighet har vidtagits för att inte förringa begreppens innebörd. På vissa ställen återges därför begreppen på originalspråk.

Eftersom 2019 års Haagkonvention om erkännande och verkställighet av utländska domar på privaträttens område inte innefattar direkta behörighetsregler kommer svensk domstols behörighet att utredas ur ett intresseavvägnings- och principperspektiv. Det innebär att de gällande domsrättsreglerna analyseras för att utröna vilka intressen och principer som reglerna grundas i. Intressena och principerna kan sedan användas i en analys av 2019 års konvention. Eftersom konventionen inte tillträtts av Sverige, uppnås syftet utifrån perspektivet att Sverige kan komma att bli bundet till konventionen genom Sveriges medlemskap i EU.

1.5 Disposition

Framställningen delas in i fyra olika delar, utöver den inledande delen. Framställningens *andra del* berör allmänna utgångspunkter om den internationella processrätten. Det innefattar rättsområdets förhållande till folkrätten och vilka principer som genomsyrar den internationella processrätten. Avslutningsvis ges en allmän översikt om riskerna förenade med internationella processer innefattande negativa och positiva jurisdiktionskonflikter. Framställningens *tredje del* behandlar regleringen av svensk domstols behörighet vid tvister med internationell anknytning. Den inleds med en beskrivning om grunder för domsrätt i allmänhet samt anknytningen till statens inverkan. Därefter föredras den gällande lagstiftningen, innefattande Bryssel I-förordningen och de inhemska behörighetsreglerna. Avgöranden från HD ges särskilt utrymme. Delen avslutas med en analys av vilka rättsliga intressen som genomsyrar lagstiftningen och domstolens rättstillämpning. Framställningens *fjärde del* behandlar den nyligen antagna konventionen om erkännande och verkställighet av utländska avgöranden. Det innefattar en övergripande genomgång av konventionens tillämplighet och funktionssätt. Därefter framförs problem och kritik förenade med konventionens utformning. Delen avslutas med avsnitt om projektets fortsättning, förutsättningarna för en ytterligare konvention samt hur Sverige, genom EU, skulle tillträda konventionen. Uppsatsens *avslutande del* utgör en sammanfattande analys med övergripande slutsatser. I den avslutade delen diskuteras förhållandet mellan den nya konventionen och de svenska domsrättsliga intressena.

²⁸ Eek, Hilding, *Internationell privaträtt – Metod och material*, 2 u., P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm, 1967, s. 44.

2. Internationell processrätt – utgångspunkter

För utrönande av vilka principiella överväganden behörighetsregler grundas i fordras viss förståelse för den internationella processrätten. Nedan kommer den internationella processrättens förhållande till andra rättsområden och idén om den suveräna staten analyseras. Därefter kommer den internationella processrättens principer och vilka risker den internationella processrätten ämnar undantränga presenteras. Läsaren uppmärksammas på att frågorna saknar entydiga svar. Den internationella processrättens grunder är omdiskuterade i doktrinen. De är emellertid av vikt för förståelsen av samspelet mellan domstolens diskretion i det enskilda fallet, tvistens anknytning till staten och statens territoriella suveränitet.

2.1 Internationell processrätt och folkrätt

Den internationella processrätten innefattar regler om domstols behörighet att meddela avgöranden i tvister med anknytning till en annan stat, erkännande och verkställighet av avgöranden meddelade av annan stats domstol, utlännings rätt till prövning, internationell rättshjälp och internationellt samarbete mellan domstolar samt bevisupptagning i utlandet.²⁹ De olika frågor som den internationella processrätten reglerar är tätt sammanknutna. Till exempel medför en restriktiv behörighet att staten måste tillämpa generösare erkännande- och verkställanderegler för tillgången till effektiv saklig prövning.³⁰ Att en tvist har internationell anknytning är emellertid en förutsättning för att den internationella processrätten ska aktualiseras. Med internationell anknytning åsyftas flera situationer såsom att det föreligger fakta eller moment i tvisten som berör utlandet, att parter är bosatta i olika länder och/eller att avtal har ingåtts eller ska fullgöras i olika länder. Det kan därmed innefatta situationer där flera rättsordningar omfattas av antingen saken eller parterna.³¹

Den internationella processrätten är en del av den nationella rätten, till skillnad från folkrätten som bygger på gemensamma normer, konventioner och överenskommelser.³² Folkrätten och den internationella processrätten har emellertid vissa principer gemensamt. Båda rättsområdena innefattar regler som kan härledas från staters självbestämmande, suveränitet och rätt till maktutövande över sitt territorium. Skillnaden mellan rättsområdena utgörs av reglernas förbindelse till den enskilda och andra stater. Internationell processrätt utgör ett territoriellt självbestämmande gentemot enskilda, medan folkrätten berör självbestämmandet gentemot andra stater. Den internationella processrätten kan därför i vissa avseenden ses som en dold förlängning av folkrätten. En sådan slutsats stöds också av att många internationella lagstiftningssamarbeten på det internationella processrättsliga området föregåtts av

²⁹ Bogdan, Michael & Hellner, Michael, *Svensk internationell privat- och processrätt*, 9 u., Norstedts juridik AB, Stockholm, 2020, s. 34 f. [cit. Bogdan & Hellner].

³⁰ Bogdan & Hellner, s. 36.

³¹ Karlgren, Hjalmar, *Kortfattad lärobok i internationell privat- och processrätt*, 5 u., Gleerups, Lund, 1974, s. 9 f. [cit. Karlgren].

³² Bogdan & Hellner, s. 25.

folkrättsliga samarbeten. Haagkonferensen är ett exempel på sådant samarbete som också verkar för folkrättsliga överenskommelser.³³

Att ingå internationellt privat- och processrättsliga samarbeten är en statlig angelägenhet och domstolens tillämpning av internationellt processrättsliga regler sker med grund i den nationella rätten. Internationell processrätt är således åtskild folkrätten.³⁴ Folkrätten kan samtidigt medföra begränsningar i statens rätt att bestämma i angelägenheter som rör statens eget territorium och förehavanden i övrigt. Det beror på att territoriell suveränitet och självbestämmande är ett resultat av vilka rättigheter och skyldigheter som folkrätten ålägger staterna.³⁵ De folkrättsliga begränsningarna i statens rätt att utöva behörighet i tvister är dock få. Den enda egentliga begränsningen i statens självbestämmande rör frågor om immunitet gentemot andra stater och deras representanter. Stater har därför en vidsträckt rätt att utöva behörighet i tvister utan närmare anknytning till staten.³⁶

Det står följaktligen den suveräna staten fritt att, utifrån vad staten anser riktigt och lämpligt, besluta om gränserna för sina domstolars behörighet.³⁷ En stat kan därför besluta att grunda sin domsrätt på annat än den egna statens territoriella gränser. Staten kan vidare besluta att dess domsrätt ska vara mer omfattande än dess lagstiftningsrätt, såsom att staten beslutar att domsrätt ska kunna utövas i alla tvister där en av parterna är medborgare i staten, trots att tvisten saknar någon som helst anknytning till statens territorium.³⁸ Att utforma en allt för extensiv behörighet är dock förenat med risken att andra stater också börjar tillämpa en extensiv behörighet. Det uppstår därigenom risk för motsägelsefulla avgöranden meddelade av domstolar i fler än en stat. Utifrån ett partsperspektiv och sett till den individuella tvisten innebär det effektivitetsmotsättningar och försämrade förutsebarhet.³⁹

En utländsk stats utövande av domsrätt innebär generellt viss inskränkning i den egna statens självbestämmande eftersom den egna statens faktiska utrymme att besluta om sina domstolars behörighet påverkas. Om internationella överenskommelser eller lagstiftningsarbeten som reglerar domsrätten ingås kommer en stats suveränitet och självbestämmande alltid inskränkas eftersom staten förlorar rätt att utöva behörighet till förmån för den reglerade domsrätten. Ingåendet av internationella konventioner om domsrätt innebär alltså dels ett utövande av suveränitet och självbestämmande, dels en inskränkning i detsamma.

³³ Mills, Alex, *Rethinking Jurisdiction in International Law*, The British Yearbook of International Law, vol. 84, nr. 1, 2014, s. 187-239, på s. 200 f. [cit. Mills]. Se dock Gihl, Torsten, *Den internationella privaträttens historia och allmänna principer*, Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner, Stockholm, 1951, s. 279 f. [cit. Gihl].

³⁴ Karlgren, s. 10 f.

³⁵ Reuterswärd, Reinhold, *Lagstiftningsmaktens folkrättsliga gränser*, SvJT 1977, s. 87–115, på s. 115.

³⁶ Lenhoff, Arthur, *International Law and Rules on International Jurisdiction*, Cornell Law Review, vol. 50, nr. 1, 1964, s. 5-23, på s. 7 [cit. Lenhoff].

³⁷ Denmark, s. 18.

³⁸ Lenhoff, s. 16.

³⁹ Cordero Moss, Giuditta, *Between Private and Public International Law: Exorbitant Jurisdiction as Illustrated by the Yukos Case*, Review of Central and East European Law, vol. 32, nr. 1, 2007, s. 1-17, på s. 15 ff. [cit. Cordero Moss].

2.2 Grundläggande principer

Som tidigare nämnt kan domsrätt ses som inskränkningar i de folkrättsliga principerna om statens suveränitet och territorialitet. Hur domsrätten regleras utgör samtidigt en intresseavvägning mellan folkrättsliga skyldigheter, statens intressen och parternas intressen. Några allmänna principer för fördelningen av domsrätt mellan stater finns inte. Trots avsaknad av allmänt vedertagna principer råder viss konsensus om principer som flertalet stater accepterar och tillämpar. En av dessa principer är att en domstol inte har behörighet i mål som rör tvist om rätt till fastighet i annan stat.⁴⁰

Folkrättsliga principer får viss betydelse i internationellt processrättsliga frågor. Principerna ålägger staten yttre ramar efter vilken statens internationella processrätt måste utformas.⁴¹ De folkrättsliga principerna medför till exempel att stater är förhindrade att, utan inskränkning, uppta och döma i tvister om den ena eller båda parterna är medborgare i en annan stat.⁴² Samtidigt som domstols behörighet till viss del inskränks av folkrättsliga förpliktelser, är det en folkrättslig princip att stater måste tillhandahålla viss möjlighet till saklig prövning, även i de fall käranden inte är registrerad inom eller medborgare till staten.⁴³ Att stater har en skyldighet att tillhandahålla möjlighet till saklig prövning är en följd av den folkrättsliga skyldigheten att undvika situationer av *déni de justice*.⁴⁴

Déni de justice innefattar situationer då staten inte tillhandahållit en rimlig nivå av rättsskydd inom dess territorium och den enskilde lämnats utan möjlighet till prövning i en annan stat. Om skyldigheten åsidosätts kan staten hållas folkrättsligt ansvarig för den skada som uppstått genom statens rättsvägran.⁴⁵ Det är emellertid oklart vilka situationer som utgör *déni de justice* och ifall den fordrar viss nivå av åsidosättande av statens skyldigheter. Det är vidare oklart huruvida skyddet mot *déni de justice* kan ses som en separat rättighet, eller som en del av rätten till en rättvis rättegång som kommer till uttryck i artikel 6.1 av Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.⁴⁶

Utländska parter måste alltså få tillgång till effektiv rättsprövning och statens domstolar. Det sagda innebär likväl att det är en allmän rättsgrundsats att stater är folkrättsligt skyldiga att reglera det internationella processrättsliga området och att erbjuda någon slags förutsebarhet i förhållande till vad parterna har att förvänta sig i fråga om tillgång till processföring och

⁴⁰ Dennemark, s. 17.

⁴¹ Gihl, s. 301.

⁴² Dennemark, s. 16.

⁴³ Mills, s. 214.

⁴⁴ Eek, Hilding, *Om främlingskap – En undersökning av principerna för främlingskapets rättsliga reglering i fredstid*, P.A. Norstedts & Söners Förlag, Stockholm, 1955, s. 131 [cit. Eek, 1955].

⁴⁵ Eek, 1955, s. 131.

⁴⁶ Kiestra, Louwrens R., *The Impact of the European Convention on Human Rights on Private International Law*, T.M.C. Asser Press, Haag, 2014, s. 93.

tvistelösning.⁴⁷ En stat måste följaktligen utifrån folkrättsliga principer både avstå från domsrätt i vissa fall, likväl utöva domsrätt i andra.

Utifrån folkrättsliga principer kan tre allmänna processrättsliga principer om när domsrätt får utövas utläsas, vilka påverkar staters möjlighet att utöva domsrätt utifrån tvisten och parternas anknytning till staten. (1) Stater har en oinskränkt rätt att organisera sina domstolar och fastställa regler för hur parternas rättsförhållanden ska regleras. Principen inskränks bara av mänskliga rättigheter om tillgång till rättvis och lika prövning. (2) Varje stat har rätt att utöva domsrätt i förhållande till tvister om egendom eller personer som finns inom statens territorium, samt statens egna medborgare som vistas utanför territoriet. (3) Vid annan anknytning till statens territorium, kan staten också utöva domsrätt.⁴⁸

2.3 Risker förenade med internationella processer

Frågan om vilken domstol som ska ha behörighet att avgöra en uppkommen tvist kan påverka både målets utgång, liksom möjligheterna att verkställa domslutet i annan stat. En process vid en viss domstol kan medföra avsevärda rättegångskostnader och således vara ofördelaktig ur ett processekonomiskt perspektiv.⁴⁹ Generellt kan riskerna orsakade av en process vid en viss domstol delas in i två typer. Den första är (1) risken hänförlig till vilken stat som ska ha jurisdiktion och den andra är (2) risken hänförlig till domens verkställande eller erkännande i en annan stat.⁵⁰

Jurisdiktionsrisker kan innebära att parter nödgas tvista i en domstol som är ofördelaktig för dem. Det kan även innebära oförutsebarhet vad avser vilken eller vilka domstolar som kan komma att vara behöriga. Jurisdiktionsriskerna kan relateras till det faktum att flera domstolar sannolikt har domsrätt till följd av målets internationella beskaffenhet.⁵¹ Eftersom olika rättsordningar karakteriserar prestationer och omständigheter olika riskerar parternas förehavanden att tolkas olika beroende på vilken domstol som utövar behörigheten. Om domstolens tolkning av till exempel parternas avsikt skiljer sig mellan olika staters domstolar riskerar parternas handlande få andra effekter än de avsedda.⁵²

Det kan även uppstå risker för parter i de fall flera domstolar gör anspråk på domsrätten. Det är tänkbart att två (eller fler) stater gör anspråk på behörigheten att avgöra samma tvist. Denna typ av s.k. *positiv jurisdiktionskonflikt* avhjälpes vanligen genom regler om *litis pendens*.⁵³ Avsaknad av regler om rättskraft i en pågående process medför risk för att processer genererar

⁴⁷ Gihl, 304 f.

⁴⁸ Preliminary Document No 7 of April 1997 for the attention of the Special Commission of June 1997 on the question of jurisdiction, and recognition and enforcement of foreign judgments in civil and commercial matters, s. 22 f. [cit. Preliminary Document No. 7].

⁴⁹ Danmark, s. 10.

⁵⁰ Jueptner, Eva, *The Hague Jurisdiction Project – what options for The Hague Conference?*, Journal of Private International Law, vol. 16, nr. 2, 2020, s. 247-274, på s. 247 f. [cit. Jueptner].

⁵¹ Jueptner, s. 249.

⁵² Fentiman, Richard, *International Commercial Litigation*, 2 u., Oxford University Press, Oxford, 2015, s. 5.

⁵³ Danmark, s. 20.

motsägelsefulla eller kontradiktoriska avgöranden. Det trots att processerna rör samma omständigheter och sakfråga. En sådan risk kan motivera restriktivitet vid erkännande och verkställighet. Samtidigt innebär en sådan restriktivitet en försämrad förutsebarhet och effektivitet.⁵⁴ Det kan också uppstå situationer då ingen stats domstolar äger domsrätt i frågan och att parterna står utan möjlighet att få sin sak prövad, s.k. *negativa jurisdiktionskonflikter*. Det kan till viss del undvikas genom lagregler om internationell eller universell kompetens, innebärande domsrätt i de fall kändens anspråk inte kan prövas vid någon stats domstol.⁵⁵

Flertalet rättsordningar, däribland Sveriges, har som princip att utländska avgöranden varken erkänns eller verkställs såvida lagstöd inte föreligger.⁵⁶ Det kan uttryckas som att domstolen behandlar den egna *direkta behörigheten* skiljt från vilken *indirekt behörighet* staten tillerkänner utländsk stat. Förvisso kan terminologin direkt och indirekt behörighet te sig motstridig. I viss rätt överensstämmer domstolens direkta behörighet med skyldigheten att erkänna och verkställa utländska avgöranden. Det implicerar att begreppen kan användas enhetligt och att frågor om erkännande och verkställighet därigenom kan besvaras med grund i samma regler som den direkta behörigheten. Så är situationen vid tillämpningen av till exempel Bryssel I-förordningen. När olika nivåer av anknytning fordras för att domstolen ska utöva domsrätt, jämfört med de fall ett avgörande ska erkännas eller verkställas, kan begreppen svårligen likställas. Det är snarare fråga om olika typer av behörigheter, i stället för en och samma behörighet som utövas direkt eller indirekt av domstolen. Ett sådant synsätt är att betrakta domsrätten som en rättighet för staten att utöva behörighet, samt erkännande och verkställighet som en skyldighet för staten att uppge behörighet till en annan stats domstolar.⁵⁷

Restriktivitet vid erkännande och verkställighet kan medföra att parter lägger resurser på att åstadkomma ett avgörande som inte kommer erkännas eller verkställas i den stat den omtvistade egendomen finns. Visserligen kan parter begära en ny prövning i staten där egendomen finns. Det finns dock inga garantier för att en sådan ny prövning resulterar i ett liknande domslut.⁵⁸ Visserligen torde domstolen vid den nya prövning ta viss hänsyn till det tidigare domslutet. Men då prövningen utgör en ny materiell bedömning av tvisten är den förenad med avsevärda processekonomiska risker.⁵⁹ Parten som söker verkställighet betungas i bästa fall kostnaderna förenade med den nya prövningen. Resulterar prövningen i ett ogillande av partens anspråk riskerar den tidigare processen utgöra en ekonomisk förlust.⁶⁰

⁵⁴ Cordero Moss, s. 5.

⁵⁵ Dänemark, s. 21.

⁵⁶ Jueptner, s. 248.

⁵⁷ Michaels, Ralf, *Some Fundamental Jurisdictional Conceptions as Applied in Judgment Conventions*, Gottschalk, Eckart, Michaels, Ralf, Ruhl, Giesela & von Hein, Jan (red.), *Conflict of Laws in A Globalized World*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, s. 29-62, på s. 26 ff.

⁵⁸ Commission Staff Working Document Impact Assessment Report: Accompanying the document Proposal for a Council Decision on the accession by the European Union to the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matters (SWD(2021) 192 final), s. 7 [cit. Kommissionen].

⁵⁹ Karlgren, s. 180 f.

⁶⁰ Kommissionen, s. 7.

3. Svensk domstols behörighet i internationell tvist

Nedan kommer grunddragen i svensk domstols behörighet vid tvist med internationell anknytning utredas. Avslutningsvis kommer den svenska rättens reglering av domsrätten kommenteras och analyseras. Utifrån utredningen kommer övergripande principer och intresseavvägningar i den svenska rättstillämpningen analyseras för att synliggöra svenska domsrättsliga intressen.

3.1 Allmänt om grunder för domsrätt

Varje stat har rätt att själv bestämma vilken behörighet som ska tillerkännas de egna domstolarna. Det innebär att domsrättens vidsträckthet varierar mellan olika stater. Till exempel föreskrevs i fransk rätt att fransk domstol är behörig i alla tvister där en fransk medborgare är kärke. ⁶¹ För svensk rätts vidkommande har både *nationalitetsprincipen* och *hemvistprincipen* under lång tid dominerat bestämmandet av domsrätten. Principerna grundar sig i avsikten att den stat till vilken personen har starkast anknytning ska äga rätt att utöva behörighet över tvisten. ⁶² Hemvistprincipen grundar sig även på en territorialitetstanke där domstolens behörighet anses kunna grundas på en fysisk anknytning till staten, ⁶³ i stället för en parts juridiska förbindelse till staten.

Till följd av förbudet mot att diskriminera eller särbehandla medborgare i andra medlemsstater inom EU har nationalitetsprincipen minskat i relevans. ⁶⁴ Den ökade internationella rörligheten, innefattande en ökad invandring och utvandring, har också bidragit till att hemvistprincipen blivit dominerande i den internationella processrätten, både på det familjerättsliga och det förmögenhetsrättsliga området. Nationalitetsprincipen har också förlorat betydelse i takt med att allt fler lever och verkar inom stater där de saknar medborgarskap. I andra fall minskar även nationalitetsprincipens betydelse av att personer har flera medborgarskap eller är statslösa. ⁶⁵

Territorialitetstanken, vilken innebär att grunda domsrätten på personens fysiska närvaro i staten, förekommer även i förhållande till tvister om fast eller lös egendom. ⁶⁶ En omfattande tillämpning av territorialitetsuppfattningen medför emellertid risk för att staten utövar en allt för ingripande domsrätt i förhållande till personens eller egendomens faktiska anknytning till staten. Hur staten hanterar domsrätt vid till exempel en persons korta vistelse inom en stat eller personliga egendom i staten, påverkas av hur långtgående territorialitetsprincipen tillåts tillämpas. Stater tillämpar därför vanligtvis undantag från territorialiteten. Till exempel att en persons blotta närvaro inom statens territorium inte är tillräckligt för att grunda domsrätt.

⁶¹ Denmark, s. 27 f.

⁶² Jäntera-Jareborg, s. 42.

⁶³ Mills, s. 203.

⁶⁴ Mills, s. 206.

⁶⁵ Jäntera-Jareborg, s. 44 f.

⁶⁶ Mills, s. 203.

Domsrätten är även begränsad genom tillämpningen av *forum non conveniens*,⁶⁷ eller genom beaktande av det nationella rättskipningsintresset.

Det bör vidare noteras att frågan om hur domsrätten bestäms inte enbart varierar mellan olika rättsordningar, utan även mellan olika rättsliga problem. Stater kan välja att reglera domsrätten på detaljnivå. Eftersom internationellt processrättsliga spörsmål kan uppstå inom alla de förmögenhetsrättsliga områdena, vore det inte ändamålsenligt att till exempel reglera insolvensprocessrättsliga spörsmål på samma sätt som kontraktsprocessrättsliga spörsmål. Det är vidare möjligt att kategorisera vilken domsrätt en stat tar i anspråk utifrån hur långtgående behörigheten får anses vara i förhållande till tvisten eller parternas anknytning till staten. Det kan därvid göras skillnad mellan olika typer av behörighet grundad på anknytning.⁶⁸

Enligt Hill kan behörighet delas in i tre olika kategorier, beroende på de olika nivåer av anknytning till staten som domsrätten fordrar. Den första typen innefattar behörighet som grundas i anknytning och som är *exklusiv* för den stat som anknytningen avser, till exempel behörighet som grundas i fast egendoms fysiska placering i staten. Sådan behörighet kan, förutsatt att övriga stater tillämpar samma principer, enbart utövas av en stat och är grundad i stark anknytning. Den andra typen innefattar *generell* behörighet, grundad i anknytningen där det är tänkbart att flera stater kan ianspråktaga domsrätten, till exempel behörighet grundad på endera partens hemvist. Den tredje typen innefattar behörighet som grundas i anknytning och där endera parten har ett särskilt *skyddsvärt behov* eller intresse. Till exempel situationer då tvistens anknytning tillåts vara svagare, men domsrätt ändå utövas med hänsyn till svarandens ställning som konsument eller arbetstagare.⁶⁹ Ett krav på starkare anknytning till den stat som gör anspråk på domsrätten medför mindre risk för positiva jurisdiktionskonflikter med andra rättsordningar. Ju svagare anknytningen tillåts vara, desto större risk. Förhållandet mellan anknytningen och riskerna utvecklas senare i arbetet.

3.2 Bryssel I-förordningen

Den svenska internationella processrätten vid tvister med anknytning till annan stat är i betydande utsträckning harmoniserad genom EU-rätten i syfte att främja likabehandling. Den svenska rättsutvecklingen inom det internationella processrättsliga området sker således inte isolerat utan både begränsas och påverkas av EU-samarbetet.⁷⁰

I förmögenhetsrättsliga spörsmål tillämpas Bryssel I-förordningen i fråga om domstols behörighet, och erkännande och verkställighet av utländska avgöranden. Det följer av

⁶⁷ Mills, s. 203 f.

⁶⁸ Hill, Jonathan, *The Exercise of Jurisdiction in Private International Law*, Capps, Patrick, Evans, Malcom, Konstadinides, Stratos (red.), *Asserting Jurisdiction: International and European Legal Perspectives*, Bloomsbury Publishing Plc., London, 2003, s. 48 f. [cit. Hill].

⁶⁹ Hill, s. 50 ff.

⁷⁰ Linton, Marie, *EU:s internationella privat- och processrätt – vilket inflytande har den i svensk rättskipning i gränsöverskridande civilrättsliga tvister?*, Dahlberg, Mattias och Åhman, Karin (red.), *Europarätten – 20 år i Sverige*, Iustus förlag AB, Uppsala, 2016, s. 169–196, på s. 169 ff.

förordningens första artikel att frågor om skatt, tull, förvaltningsrätt eller andra frågor om statens ansvar eller underlåtenhet att utöva maktbefogenheter undantas från förordningens tillämplighet. Detsamma gäller person-, arvs- och familjerättsliga frågor, inbegripet frågor om socialrätt, insolvensrätt och skiljeförfaranden. Förordningen ålägger medlemsländerna att respektera andra medlemsländers rättssystem genom en *tillitsprincip*. Förordningen är föremål för EU-domstolens tolkning och varje medlemsstats domstolar är skyldiga att följa den EU-gemensamma tolkningen av förordningen i syfte att främja förutsebarhet i förordningens tillämpning.⁷¹ Bryssel I-förordningen lämnar därför begränsad diskretion för medlemsstaternas egen tolkning om tvisten bättre hade kunnat prövas vid en annan stats domstolar.⁷²

Vid tvister med anknytning till Island, Norge, Schweiz och Liechtenstein tillämpas Luganokonventionen om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (nedan Luganokonventionen).⁷³ Luganokonventionen har samma tillämpningsområde som Bryssel I-förordningen,⁷⁴ och kommer därför inte ges närmare utrymme i detta arbete. Behörighetsgrunderna som etableras i Luganokonventionen överensstämmer även med grunderna som framgår av Bryssel I-förordningen. För de fall Bryssel I-förordningen omnämns i arbetet finns motsvarande regler i Luganokonventionen.

3.2.1 Svarandens hemvist

Av huvudregeln i Bryssel I-förordningens artikel 4(1) framgår att en domstols behörighet följer av svarandens hemvist. Det innebär att den domstol inom vilken svaranden har sin hemvist är behörig att pröva saken, oberoende om svaranden är medborgare i den staten. Bryssel I-förordningen saknar emellertid någon enhetlig definition av hemvist för fysiska personer. Hemvisten för fysiska personer ska i stället bestämmas av medlemsstaternas nationella rätt, enligt artikel 62, oberoende av vilken lag som kan komma att tillämpas senare genom lagvalet.⁷⁵ Bedömningen ska således göras med utgångspunkt i 10 kap. 1 § RB. Visst stöd för tolkningen om hemvisten kan även hämtas från arvs- och familjerättens hemvistbegrepp i fråga om fysiska personer.⁷⁶

Enbart den omständighet att svaranden är folkbokförd inom domstolens domsaga kan inte grunda domsrätt. Eftersom reglerna i 10 kap. 1 § 2 st. RB enbart kan tillämpas vid bestämning av den interna forumfrågan kan folkbokföringen enbart utgöra stöd för bedömningen i förhållande till internationell tvist. Det kan till exempel finnas situationer då en person får anses

⁷¹ van Calster, Geert, *European Privat International Law*, 2 u., Bloomsbury Publishing Plc, Oxford, 2016, s. 26 [cit. van Calster].

⁷² Poesen, Michiel, *Is specific jurisdiction dead and did we murder it? An appraisal of the Brussels Ia Regulation in the globalizing context of the HCCH 2019 Judgments Convention*, Uniform Law Review, vol. 26, nr. 1, 2021, s. 1-13, på s. 4.

⁷³ Hatzidaki-Dahlström, Lea, *EU:s internationella privat- och processrätt – Den femte friheten*, 2 u., Studentlitteratur, Lund, 2004, s. 18 f.

⁷⁴ Ds 2008:87 2007 års Luganokonvention, s. 35.

⁷⁵ Denmark, s. 74.

⁷⁶ Pålsson, Lennart, *Svensk rättspraxis i internationell processrätt*, Norstedts Förlag AB, Stockholm, 1989, s. 58 [cit. Pålsson].

ha sin hemvist i riket trots att denne inte är folkbokförd inom territoriet. Det kan även finnas situationer där personer är skrivna inom riket men varken bor eller är verksamma inom territoriet.⁷⁷ För att en person ska förvärva hemvist i en stat fordras i allmänhet att vissa objektiva och subjektiva krav uppfylls. Den fysiska personen behöver dels befinna sig inom staten, dels ha avsikt att stanna inom staten.⁷⁸ I fråga om avsikten kan förvisso svarandens nationalitet ha viss betydelse, men inte som avgörande faktum om personen ska anses ha sin hemvist inom riket.⁷⁹ Domstolen torde emellertid behöva iaktta principen om likabehandling mellan EU-medborgare och således inte tillerkänna nationaliteten allt för stor betydelse.

Vid bedömningen av en fysisk persons avsikt att stanna inom staten kan hänsyn tas till flertalet omständigheter. I NJA 1974 s. 311 tog HD hänsyn till flertalet objektiva och subjektiva omständigheter vid bedömningen om persons hemvist. HD ansåg att parts ambulerande uppehålle mellan Spanien och andra orter medförde att någon hemvist inte kunde etableras, även om parten haft för avsikt att stanna och ha sitt uppehålle i Spanien. I NJA 1987 s. 600 tog HD även hänsyn till omständigheter såsom skolgång, anhöriga som stadigvarande bodde och levde inom riket, samt partens uttalade vilja att ha sitt stadigvarande boende inom riket. Målet rörde förvisso familjerättsliga spörsmål men torde ändå ha betydelse för tolkningen av hemvisten i det förmögenhetsrättsliga området vid bedömningen av de objektiva och subjektiva kraven.⁸⁰

Av rättsutvecklingen kan slutsatsen dras att domstolen har diskretion att med stöd av flertalet omständigheter avgöra ifall en fysisk person ska anses ha sin hemvist inom riket eller inte. En juridisk persons hemvist ges däremot en EU-gemensam definition i artikel 63.⁸¹ Det framgår av artikeln att en juridisk person ska anses ha hemvist på orten för dess säte enligt vad som framgår av dess stadgar, där personen har sitt huvudkontor eller sin huvudsakliga verksamhet. För de fall svaranden inte har sin hemvist i staten där talan väcks kan behörighet grundas på ett antal alternativa och exklusiva domsrättsregler i förordningen.

3.2.2 Alternativa och exklusiva behörighetsgrunder

Enligt artikel 18(1) får en konsument väcka talan vid domstolen där konsumenten har sin hemvist. Grunden är alternativ och konsumenten kan fortsatt väcka talan vid avtalspartens hemvist. En liknande behörighetsgrund återfinns i artikel 21(2) som föreskriver att domstolen i den stat en arbetstagare vanligen utför eller senast utfört arbetsuppgifter är behörig att pröva tvist riktad mot arbetsgivaren. Detsamma gäller när arbetsgivaren har ett affärställe där

⁷⁷ Pålsson, s. 57 f.

⁷⁸ SOU 1969:60 Internationell äktenskaps- och arvsrätt, s. 193.

⁷⁹ Karlgren, s. 157.

⁸⁰ Pålsson, s. 58.

⁸¹ Hartley, Trevor C, *Basic Principles of Jurisdiction in Private International Law: the European Union, the United States and England*, International and Comparative Law Quarterly, vol. 70, nr. 4, 2021, s. 1-16, på s. 3 f.

arbetstagarens anställning ingåtts. Det kan aktualiseras om arbetstagaren inte utför sina arbetsuppgifter i en och samma stat.

Av artikel 24 följer vissa exklusiva behörighetsgrunder genom vilka en medlemsstats domstol är behörig oberoende av var parterna har sin hemvist. Den exklusiva behörigheten innefattar tvister om rätt till fast egendom, nyttjanderätt av fast egendom (även tillfällig sådan), juridiska personers beslut och andra insolvensrättsliga frågor, vissa offentlighetsrättsliga frågor såsom inskrivning, vissa immaterialrättsliga frågor samt talan om erkännande och verkställighet av domar. Den exklusiva behörigheten innebär att en medlemsstats domstol kan behöva avvisa en talan på den grund att tvisten faller under en annan medlemsstats exklusiva behörighet.

3.3 10 kap. RB

Om svaranden inte har hemvist i den stat där talan väcks och behörighet inte heller kan grundas i de ovan nämnda artiklarna bestäms domstolens behörighet av medlemsstatens egen lag. För svensk domstols vidkommande sker detta genom de egna specifika domsrättsreglerna,⁸² analog tillämpning av 10 kap. RB eller genom att behörigheten grundas i ett svenskt rättskipningsintresse.

Tillämpningen av 10 kap. RB medför att samma regler som avgör behörigheten mellan svenska domstolar också avgör domsrätten i förhållande till internationella tvister. Det innebär att det inte görs någon närmare skillnad mellan domsrättsfrågan och forumfrågan, utan att domsrätten följer av den lokala domstolens behörighet.⁸³ Metoden att låta domsrätten följa av domstolens lokala behörighet, s.k. *parallellism*, har starkt stöd i HD:s praxis.⁸⁴ Metoden har samtidigt kritiserats för att inte ta hänsyn till domsrättsfrågan som vanligtvis har större betydelse för parterna än vilken domstol inom staten som är behörig att pröva saken.⁸⁵ Bakgrunden till parallellismen är uppfattningen att en tvist får anses ha tillräcklig anknytning till Sverige om det finns en svensk domstol som genom sin lokala behörighet kan utöva behörighet över tvisten. Om reglerna i 10 kap. RB kan tillämpas analogt anses alltså tvisten ha en tillräckligt stark anknytning till Sverige för att svensk domsrätt ska kunna hävdas, även om den ena parten inte är verksam eller bosatt i riket.⁸⁶

Eftersom tillämpningen av 10 kap. RB sker genom analog tolkning är svensk domstol oförhindrad att avvisa en tvist på grundval av egen diskretion. Den allmänna doktrinära uppfattningen är att domstolen inte är skyldig att utöva sin behörighet såvida ett svenskt rättskipningsintresse inte föreligger.⁸⁷ Det kan vara fallet om en prövning utifrån

⁸² Till exempel förordning (2014:1518) om behörig domstol vid erkännande och verkställighet av utländska avgöranden i vissa fall.

⁸³ NJA II 1943:1 Den nya rättegångsbalken, s. 97 [cit. NJA II 1943:1].

⁸⁴ Sinander, Erik, *Svenskt rättskipningsintresse*, SvJT 2019, s. 932–941, på s. 932 f. [cit. Sinander].

⁸⁵ Pålsson, s. 48; Dennemark, s. 57.

⁸⁶ Bogdan & Hellner, s. 325.

⁸⁷ Pålsson, s. 54 f.; Dennemark, Sigurd, *Andra domsrättsfrågor*, SvJT 1959, s. 38–41, på s. 38.

verkställighetssynpunkt inte är motiverad.⁸⁸ Det innebär emellertid inte att svensk domstol inte kan utöva domsrätt enbart för att någon domstol inte anvisas genom 10 kap. RB. Parallellismen är inte absolut och i praxis har behörighet kunnat fastställas med grunden att ett svenskt rättskipningsintresse föreligger, även då domsrätt inte kan grundas på 10 kap. RB (se avsnitt 3.4).

Som nämnt är det en folkrättslig princip att stater måste säkerställa att parter ges möjlighet att få sin sak prövad. I vissa fall måste alltså svensk domstol utöva domsrätt även om någon behörighet inte anvisas i 10 kap. RB.⁸⁹ Att så är fallet har bekräftades i NJA 1985 s. 832, där svensk domstol ansågs behörig eftersom det förelåg "[...] risk att saken över huvud inte kan komma under domstols prövning, om den inte tas upp av domstol i Sverige, där båda parter har hemvist."⁹⁰ Det bör härvid dock noteras att svensk domsrätt inskränks av vissa folkrättsliga regleringar såsom reglerna om immunitet.⁹¹

3.3.1 Svarandens hemvist

Av huvudregeln i 10 kap. 1 § RB följer att svensk domstol är behörig att uppta tvist om svaranden har sin hemvist inom domstolens domsaga (*forum domicilii*), oberoende om svaranden är svensk medborgare eller inte.⁹² Behörighetsgrunden har förlorat betydelse sedan Bryssel I-förordningen eftersom behörighet på grundval av svarandens hemvist regleras i förordningen (se avsnitt 3.2.1). 10 kap. 1 § RB torde emellertid få viss betydelse i fråga om juridiska personer eftersom en viss skillnad finns gentemot definitionen av juridisk persons hemvist i förordningen. Det är följaktligen tänkbart att behörighet kan grundas på 10 kap. 1 § RB när Bryssel I-förordningen inte anvisar ett *forum domicilii* för en juridisk person.

10 kap. 1 § RB torde i fråga om juridiska personer ha ett brett tillämpningsområde och kunna tillämpas i alla de fall då svaranden har hemvist i domsagan såvida tvisten inte förbehålls specialforum, undantas till följd av utländska offentlighetsrättsliga intressen⁹³ eller i övrigt saknar tillräcklig anknytning till Sverige. Situationer då grunden inte kan åberopas kan till exempel vara då tvisten rör fast egendom belägen i utlandet eller då annan stat väcker talan om frågor inom dess egna allmänna intressen, såsom myndighetsbeslut, mot svaranden i Sverige.⁹⁴

För en juridisk person följer hemvisten av styrelsens säte eller där dess förvaltning sker för de fall styrelsen saknar säte (se 10 kap. 1 § 3 st. RB). I situationer då svaranden är en juridisk person kan hemvisten inte enbart bedömas med grund i den ort styrelsen är registrerad, även om den omständigheten kan utgöra indirekt stöd för hemvistbedömningen.⁹⁵ I fråga om svenska

⁸⁸ Bogdan & Hellner, s. 329.

⁸⁹ Bogdan & Hellner, s. 326 f.

⁹⁰ NJA 1985 s. 832, på s. 835.

⁹¹ Beckman, Nils, *Svensk domstolspraxis i internationell rätt*, P.A. Norstedts & Söner, Stockholm, 1959, s. 8.

⁹² Dennemark, s. 71.

⁹³ Pålsson, s. 57.

⁹⁴ Dennemark, s. 92 ff.

⁹⁵ Dennemark, s. 84 f.

juridiska personer bör i stället hänsyn tas till den juridiska personens stadgar eller bolagsordning, och vad som däri föreskrivs om styrelsens säte.⁹⁶ För det fall styrelsen tillfälligt ändrar säte, såsom till följd av krig eller ockupation, torde hemvisten fortsatt vara det land i vilket styrelsen tidigare hade sitt säte såvida den juridiska personen inte registreras i det nya landet.⁹⁷ För de fall stöd varken kan hämtas av registrering eller stadgar torde andra omständigheter om personens anknytning kunna beaktas, till exempel var styrelsen sammanträder och var dess medlemmar är lokaliserade, registrerade eller är medborgare.⁹⁸

3.3.2 Förmögenhetsforum och *forum rei sitae*

Om svaranden inte har känd hemvist i Sverige får domstol uppta tvist beträffande betalningsskyldighet om svaranden har egendom i riket, s.k. *förmögenhetsforum*, enligt 10 kap. 3 § RB. Förmögenhetsforumet grundas på var egendomen finns. Till skillnad från 10 kap. 1 § RB berör förmögenhetsforumet enbart internationella situationer.⁹⁹ Behörigheten som grundas på svarandens betalningsskyldighet torde inte innefatta andra tvister än den faktiska betalningsskyldigheten. Talan såsom *negativ fastställsetalan* torde inte kunna väckas med stöd av behörigheten.¹⁰⁰ Fordringar som inte existerar fysiskt anses finnas vid gäldenärens hemvist. Har fordringen ställts ut genom handling är den fysiska handlingen att betrakta som egendomen. Detsamma gäller pant som utställts gäldenären. Det som avgör huruvida egendom får anses vara lokaliserad vid ett ställe eller inte, torde vara om egendomen är utmättningsbar i riket, vilket i princip innefattar all egendom som har ett förmögenhetsvärde som kan utmätas.¹⁰¹

Egendomens beskaffenhet i övrigt medför vissa begränsningar i möjligheten att väcka talan vid svensk domstol. I NJA 2016 s. 779 uttalade HD att om svarandens enda anknytning till Sverige är "[...] en tillgång [...] som är av så begränsat värde att den i praktiken saknar betydelse från exekutionssynpunkt, bör svensk domsrätt inte anses föreligga."¹⁰² Detsamma gäller egendom som är avsedd för personligt bruk under en tillfällig vistelse i riket.¹⁰³ Vad som innefattas av forumet och vilket förmögenhetsvärde som fordras hos egendomen är föremål för domstolens diskretion. Domstolen har s.k. *diskretionär prövningsrätt*.¹⁰⁴

Rör tvisten lös egendom får domstolen i den domsaga som egendomen finns utöva behörighet, grundad på s.k. *forum rei sitae* (se 10 kap. 3 § RB). Behörighet under *forum rei sitae* får dock inte utövas om tvisten enbart avser betalning för egendomen. Tvisten måste avse egendomen som sådan.¹⁰⁵ I förhållande till egendomen har *forum rei sitae* en vidare omfattning och kan

⁹⁶ Dennemark, s. 86 f.

⁹⁷ Nial, Håkan, *Internationell förmögenhetsrätt*, 2 u., Norstedt, Stockholm, 1953, s. 75 f. [cit. Nial].

⁹⁸ Nial, s. 77.

⁹⁹ Pålsson, s. 61.

¹⁰⁰ Bogdan & Hellner, s. 331. Se dock Dennemark, s. 149 ff.

¹⁰¹ Bogdan & Hellner, s. 331 f.

¹⁰² NJA 2016 s. 779, på s. 789 f.

¹⁰³ NJA 1981 s. 386.

¹⁰⁴ NJA 1966 s. 450.

¹⁰⁵ Bogdan & Hellner, s. 330.

således omfatta tvister där äganderätten om egendomen är oklar. *Forum rei sitae* kan även grunda domsrätt för de fall egendomen helt saknar förmögenhetsvärde eller utmättningsbart värde. Det enda kriteriet rörande egendomens beskaffenhet är att den ska finnas inom riket.¹⁰⁶

3.3.3 Kontrakts- och gäldsforum

Det följer av 10 kap. 4 § RB att talan mot den som saknar känd hemvist men som ingått avtal eller ådragit sig skuld, kan väckas där denne ingått förbindelsen (s.k. *kontraktsforum*) eller där skulden uppstått (s.k. *gäldsforum*). Vilka typer av förbindelser som omfattas av kontraktsforumet är inte begränsat till enbart förmögenhetsrättsliga åtaganden, utan torde omfatta även sakrättsliga frågor¹⁰⁷ och vissa situationer av utomkontraktuell skadeståndsansvar för de fall som inte omfattas av 10 kap. 8 § RB.¹⁰⁸ Att utomkontraktuell skadestånd torde omfattas följer av lagtextens ordalydelse om att svaranden ska ha ”ådragit sig gäld”.¹⁰⁹

HD har i ett antal mål fastställt situationer som inte kan ligga till stöd för behörighet grundad på kontraktet. I NJA 2013 s. 22 konstaterade HD att bestämmelsen inte kan föranleda behörighet när en utbetalning beordrats från utlandet.¹¹⁰ Inte heller förbindelser ingångna via telefon¹¹¹ eller annan korrespondens¹¹² kan grunda behörighet. För att svensk domstol ska anses behörig ställs krav på att avtalet ska ha ingåtts genom att parterna på något sätt fysiskt närvarat i Sverige.¹¹³ HD har ansett fullmäktiges närvaro i riket eller att utländsk parts representant i riket lämnat anbud vara tillräckligt för att grunda behörighet.¹¹⁴ Tillämpning av kontraktsforumet ska dock ske restriktivt. HD uttalade i NJA 2001 s. 800 att ”[...] vad som numera är internationellt vedertagna principer i fråga om kompetenskonflikter mellan domstolar i olika länder, inte godtar domsrätt på grund av kontraktsforum.”¹¹⁵

3.3.4 Fastighetsforum

I tvist om äganderätt eller nyttjanderätt till fast egendom, servitut, annan rätt till fast egendom eller besittningsrätt till fast egendom ska talan väckas vid den domstol för vilken domsaga egendomen är belägen i (10 kap. 10 § RB). Forumet är till skillnad från tidigare nämnda behörighetsgrunder exklusivt och har företräde framför de andra grunderna, men får betydelse i enbart ett fåtal fall då artikel 24 i Bryssel I-förordningen inte är tillämplig. Stadgandet tillämpas analogt när egendomen är belägen eller svaranden har hemvist utanför EU/EFTA-området. Bestämmelsen får till följd att svensk domstol inte är behörig att uppta tvist om fast

¹⁰⁶ Pålsson, s. 76.

¹⁰⁷ Denmark, s. 190.

¹⁰⁸ Bogdan & Hellner, s. 334.

¹⁰⁹ Pålsson, s. 79.

¹¹⁰ NJA 2013 s. 22, på s. 30.

¹¹¹ NJA 1940 s. 354.

¹¹² NJA 1925 s. 330.

¹¹³ Bogdan & Hellner, s. 334; Pålsson, s. 78.

¹¹⁴ NJA 2001 s. 800.

¹¹⁵ NJA 2001 s. 800, på s. 804.

egendom utomlands.¹¹⁶ En sådan ordning har motiverats dels av vikten att upprätthålla *forum rei sitae* internationellt, dels att enbart domstolen i det land som egendomen finns kan betraktas ha sådan lokalkännedom som fordras för att avgöra tvisten.¹¹⁷

Fastighetsforumet utesluter emellertid inte att tvist upptas vid svensk domstol med stöd av någon av de andra behörighetsgrunderna i fråga om tvist om hyra när den fasta egendomen är belägen utomlands, men då tillräckligt stark anknytning mellan tvisten och Sverige finns, såsom när svaranden har sin hemvist i riket. Den ordningen motiveras av partsintresset eftersom svaranden kan tänkas sakna utmättningsbar egendom i den stat där den fasta egendomen är belägen.¹¹⁸ Om det finns risk för att parterna helt skulle sakna möjlighet att få sin sak prövad kan domsrätt utövas av svensk domstol, trots att egendomen är belägen utomlands. Så kan tänkas vara fallet om ett utländskt avgörande inte skulle komma att erkännas eller verkställas i Sverige.¹¹⁹

Enligt 10 kap. 11 § RB får talan om bland annat ägare av fast egendoms skuld när egendomen utgör pant, tvist om skada och ersättning för arbete på fastigheten också väckas vid fastighetsforumet. Till skillnad från 10 kap. 10 § RB, är grunderna i 10 kap. 11 § RB fakultativa. Grunderna ger alltså käranden möjlighet att välja om talan ska väckas på orten där den fasta egendomen finns, eller med stöd av en annan behörighetsgrund.

3.3.5 Andra forum

Utöver tidigare nämnda behörighetsgrunder kan ett flertal andra bestämmelser i 10 kap. RB tillämpas såsom behörighetsgrundande. Några av grunderna kommer kortfattat att presenteras nedan.

Saknar svaranden känd hemvist i riket eller utlandet får talan enligt 10 kap. 1 § 5 st. RB väckas på den ort där svaranden uppehåller sig, s.k. *vagabondforum* eller *forum deprehensionis*. En svensk medborgare får sökas på den ort där denne senast hade känd hemvist eller uppehälle. Forumet aktualiseras när ett allmänt forum enligt 10 kap. 1 § 1–4 st. RB inte kan tillämpas. Bestämmelsen gäller formellt både för juridiska och fysiska personer. Det torde emellertid inte förekomma att en juridisk person som tillerkänns rättssubjektivitet saknar känd hemvist.¹²⁰ Den ort som utifrån bestämmelsen fastställs ersätter svarandens hemvist.¹²¹

Om svaranden driver jordbruk, gruvidrift, tillverkning eller handel med fast driftställe får talan enligt 10 kap. 5 § RB, väckas vid den domstol inom vilken domkrets rörelsen bedrivs. Forumet

¹¹⁶ Dennemark, s. 204.

¹¹⁷ Dennemark, s. 209 f.

¹¹⁸ Pålsson, s. 86 f.

¹¹⁹ NJA 1985 s. 832, på s. 835.

¹²⁰ Dennemark, s. 140 f.

¹²¹ Fitger, Peter, Sörbom, Monika, Eriksson, Tobias, Hall, Per, Palmkvist, Ragnar & Renfors, Cecilia, *Rättegångsbalken, kommentar till 10 kap. 1 § 5 st. (version 90)* ”www.nj.se/juno”.

aktualiseras även då svaranden har sin hemvist utom riket.¹²² Bestämmelsens tillämpning fordrar att verksamheten bedrivs med visst stadigvarande. Det fordrar att det vid driftstället finns viss stadigvarande egendom såsom kontor, försäljningsställe, eller annan anordning. Även en verksamhet som utgör agentur eller filial kan omfattas av behörighetsgrunden.¹²³ Vid bedömningen om driftsställets varaktighet kan omständigheter såsom telefonnummer och adress som används i brevpapper beaktas.¹²⁴

Har en skadegörande handling gett upphov till fråga om utomkontraktuellt skadestånd får talan enligt 10 kap. 8 § RB väckas vid den domstolen inom vilkens domkrets skadan uppkommit.

3.4 Svenskt rättskipningsintresse

Svensk domstols behörighet att uppta tvist fordrar viss anknytning mellan tvisten och Sverige. Som nämnt bygger synsättet på territorialprincipen vilket får till följd att behörighet i vissa fall inte kan anses föreligga, på grund av att tvisten inte har tillräcklig anknytning. Generellt vid anknytningsbedömningen behöver domstolen ta hänsyn till (1) om utredningen skulle kunna bedrivas bättre i ett annat land, (2) en exekution inte skulle stödjas av att målet prövas i Sverige och (3) parternas invändningar om eventuella belastningar av att föra processen utomlands eller i Sverige. Lagvalet ska inte inverka på bedömningen såvida det inte innebär avsevärda svårigheter för domstolen eller parterna.¹²⁵ Utifrån anknytningsbedömningen tar domstolen ställning till om ett svenskt rättskipningsintresse att utöva behörighet över tvisten föreligger eller inte. Rättskipningsintresset är följaktligen en förutsättning för att svensk domstol ska utöva behörighet med grund i analog tillämpning av 10 kap. RB. HD har i ett antal mål uttalat sig kring det svenska rättskipningsintresset. Ett antal avgöranden av intresse kommer presenteras härnäst.

I NJA 2015 s. 798 ansåg HD att domsrätt för svensk domstol förelåg vid förbudstalan avseende varumärkesintrång i Sverige. I målet bedrev svaranden näthandel med verksamhet i Hongkong där också hemsida och domän förvaltades. Käranden hade däremot registrerat varumärkesskydd i Sverige för vissa varumärken som svaranden genom sin näthandel saluförde till den svenska marknaden. HD konstaterade att varumärkesskyddet i princip var begränsat till Sverige och att skyddet således avsåg den svenska marknaden. Eftersom intrång således gjorts inom en territoriellt begränsad ensamrätt avseende ett av svensk lag utfärdat varumärkesskydd ansåg HD att svenskt rättskipningsintresse förelåg och således även svensk domsrätt.¹²⁶

Ett i sammanhanget betydelsefullt mål är NJA 2016 s. 779. HD anförde att tvisten hade sådan anknytning till Sverige att domsrätt för svensk domstol också förelåg. HD uttalade att borgensåtagandet, ett svenskt bolags förpliktelser gentemot en svensk bank, och

¹²² Bogdan & Hellner, s. 335.

¹²³ NJA II 1943:1, s. 101.

¹²⁴ NJA 1992 s. 3, på s. 5.

¹²⁵ Denmark, s. 67 f.

¹²⁶ NJA 2015 s. 798, på s. 810.

huvudförbindelsens beskaffenhet i övrigt hade en "stark anknytning till Sverige."¹²⁷ I NJA 2017 s. 168 uttalade HD att "svensk domsrätt [normalt anses] finnas när tvisten eller någon av parterna har viss anknytning till Sverige" och att det kan "[...] uttryckas som att det ska finnas ett svenskt rättskipningsintresse för att det ska föreligga svensk domsrätt."¹²⁸ HD:s resonemang kan tolkas som att rättskipningsintresset har en egen domsrättsgrundande ställning.

Den metod HD tillämpat där olika objektiva och subjektiva faktorer hänförliga till tvisten vägts samman för att bedöma ifall svenskt rättskipningsintresse föreligger har traditionellt kallats för en *individualiserande metod*.¹²⁹ Genom tidigare nämnda uttalanden från HD kan det utläsas att metoden getts ett utökat tillämpningsområde. Det har lett till att svenskt rättskipningsintresse tillämpats både som en egen grund för domsrätt och som en förutsättning för att domsrätt enligt 10 kap. RB ska anses föreligga.

Rättsutvecklingen tyder på att det svenska rättskipningsintresset fått ökad betydelse för avgörandet om svensk domstol får utöva domsrätt eller inte. I vissa fall såsom självständig grund, i andra fall som motiv för en mindre restriktiv analog tolkning av grunderna i 10 kap. RB. Onekligen tyder det på en tillåtande inställning att ge domstolarna diskretion att, i det enskilda fallet, avgöra om upptagandet av en tvist får anses såsom lämpligt och processekonomiskt. Genom tillämpning av ett svenskt rättskipningsintresse som urvalsgrund kan vidare användningen av svensk domstol undvikas i situationer av otillbörlig eller icke önskvärd *forum shopping* (se avsnitt 3.5). Rättsutvecklingen har dock varit föremål för kritik.

Bogdan och Hellner menar att tillämpningen av det svenska rättskipningsintresset riskerar göra rättstillämpningen kasuistisk och därmed negativt inverka på förutsebarheten.¹³⁰ Enligt Sinander vore dock en bedömning av rättskipningsintresset att föredra över en analog tillämpning av 10 kap. RB. Sinander menar att det föreligger en allt för stor skillnad mellan reglerna om lokal behörighet och frågan om domsrätt då det stundtals vore orimligt "[...] att låta en svensk domstol lägga ner allmänna medel på en dom mellan utländska parter som sedan inte kommer att kunna verkställas i utlandet [...]"¹³¹

3.5 Intresseavvägning och jurisdiktionskonflikter

Risker förenade med internationella processer har tidigare presenterats, liksom hur riskerna avhjälpas i gällande rätt. Behörighetsreglerna och tillämpning av detsamma är utformade utifrån en intresseavvägning av att å ena sidan minimera riskerna för parterna genom att tillgodose deras intressen av förutsebarhet och autonomi, å andra sidan tillgodose statens rättsekonomiska intressen, samt upprätthållande av självbestämmande och suveränitet. Varje reglering av domstolens behörighet innebär således en intresseavvägning där staten antingen begränsar eller

¹²⁷ NJA 2016 s. 779, på s. 790.

¹²⁸ NJA 2017 s. 168, på s. 182.

¹²⁹ Sinander, s. 939 f.

¹³⁰ Bogdan & Hellner, s. 329.

¹³¹ Sinander, s. 936.

utvidgar verkan av sitt självbestämmande till förmån eller nackdel för utländsk domstol och parterna.¹³²

Intresseavvägningen illustreras medelst NJA 2016 s. 779. Genom att etablera en behörighet med grund i ett svenskt rättskipningsintresse, i stället för genom analogi till 10 kap. RB, har behovet av rättslig prövning och en borgensförbindelses rättsliga verkningar inom Sverige tillåtits grunda domsrätt, vilket haft en negativ inverkan på förutsebarheten. Ett avgörande utifrån ett förutsebarhetsperspektiv torde i stället tala för att domsrätten borde grundats på förmögenhetsforumet, med hänvisning till fordringen om 888 kr. Alternativt att HD borde ha avvisat tvisten till följd av bristande anknytning till Sverige.

I fråga om domsrätsreglernas utformande vägs parternas intresse av förutsebarheten mot domstolens behov av diskretion att i det enskilda fallet besluta om att utöva domsrätt eller inte samt ta hänsyn till sociala förändringar.¹³³ Det ligger samtidigt i statens intresse att parternas behov i viss utsträckning tillfredsställs. Genom att skapa goda rättsliga förutsättningar kan staten stimulera ökad handel och internationellt utbyte, vilket gagnar den egna staten. Genom att ingå internationella konventioner, accepterar staten att i vissa fall avstå utövandet av behörighet eller diskretion att utöva jurisdiktion. Om det emellertid sker till förmån för handel och utbyte kan de positiva effekterna anses överstiga inskränkningen i den egna suveräniteten.¹³⁴

Återigen får NJA 2016 s. 779 illustrera intresseavvägningen. Om HD hade avvisat Swedbanks talan, med hänvisning till att behörighet inte föreligger, hade Swedbanks möjligheter att få saken prövad, och således borgensförbindelsen realiserad, avsevärt försvårats. Konsekvensen hade möjligen varit att kreditmarknaden börjat tillämpa en restriktiv inställning till att utfärda lån när borgensmannen inte har sin hemvist i Sverige. Det hade kunnat ge upphov till försämrade förutsättningar för den internationella handeln och därigenom Sverige som stat.

Parternas möjligheter att få sin sak prövad vid en annan utländsk domstol ska beaktas vid intresseavvägningen. Som nämnt ansågs behörighet i NJA 1985 s. 832 kunna grundas i att sakens prövning annars skulle blivit omöjlig. Detsamma gäller parternas möjlighet att få utländska avgöranden erkända inom riket. Det är motiverat av processekonomiska skäl eftersom omprövning av mål före de erkänns eller verkställs, eller parallella processer i samma fråga i flera stater, kan vara kostsamt för inblandade stater. Det är även motiverat eftersom onödiga processer riskerar inledas, vilka i själva verket inte innebär någon faktisk och slutlig reglering mellan parterna. Det får således anses vara i statens intresse att i så stor utsträckning som möjligt dels erkänna och verkställa utländska avgöranden som grundats på riktiga och

¹³² Yekini, Abubakri, *The Hague judgments convention and commonwealth model law: a pragmatic perspective*, Hart Publishing, Oxford, 2021, s. 63 [cit. Yekini].

¹³³ von Mehren, Arthur T., *Recognition and enforcement of foreign judgments: a new approach for the Hague conference?*, *Law and Contemporary Problems*, vol. 57, nr. 3, 1994, s. 271-287, på s. 281 [cit. von Mehren].

¹³⁴ Yekini, s. 63.

rättvisa överväganden, dels genom tillämpningen av principer om *res judicata* och *litis pendens* inte ompröva eller initiera en process parallellt med en annan stat.¹³⁵

De rättsliga principer som tillämpas för att undvika positiva jurisdiktionskonflikter, till exempel *res judicata*, *litis pendens* eller generöst erkännande och verkställande, är återkommande grundade i internationella konventioner eller överenskommelser. Det kan förklaras av att stater har ett intresse av bibehållen suveränitet och självbestämmande. Det ligger i statens intresse att undvika upplåtande av självbestämmande och suveränitet utan erhållande av andra fördelar eller motsvarande utövning av bestämmande gentemot andra staters territorium. Interesseavvägningen som ligger till grund för domsrätsreglerna har därför nära anknytning till politiska överväganden och internationella konventioner. Överenskommelser utgör därigenom kompromisser mellan olika rättssystem och rättstraditioner. En liknande interesseavvägning kan observeras i Bryssel I-förordningen och dess princip om ömsesidighet mellan stater vid erkännande och verkställighet av avgöranden. Förordningen ämnar förenkla processen och har således både tillfredsställt statens, liksom parternas, intressen av en kostnadseffektiv process.¹³⁶

Det råder samband mellan en stats ianspråktagande av behörighet och i vilken utsträckning staten erkänner eller verkställer utländska domar. Om en stat väljer att restriktivt reglera domsrätsfrågan, utifrån att stark anknytning till staten fordras för behörigheten, borde intresset av att erkänna och verkställa utländska avgöranden vara större. Om en stat på motsvarande sätt väljer att anlägga en bredare domsrätt på fler grunder än stark anknytning, borde intresset att erkänna och verkställa utländska avgöranden vara mindre. Förhållandet kan ses som en växelverkan och kommer sig av ett internationellt intresse att undvika situationer då ingen stat utövar jurisdiktion (den ovan nämnda negativa jurisdiktionsrisken).¹³⁷

Ur ett internationellt perspektiv kan allt för generösa domsrätsregler leda till s.k. *forum shopping* där käranden väljer att väcka talan i den domstol som kommer tillämpa den mest förmånliga lagstiftningen för käranden. Forum shopping möjliggörs av positiva jurisdiktionskonflikter. Käranden kan därigenom påverka vilken stats rätt som kommer avgöra utfallet av tvisten, vilket kan jämföras med den tidigare nämnda risken att tvisten skulle avgöras på grundval av andra tolkningar och regler än de för svaranden önskvärda. Det är samtidigt i kärandens intressen att välja den domstol vars domslut kommer kunna erkännas och verkställas i den stat där den omtvistade egendomen finns eller svaranden har annan egendom. Andra överväganden, som befarade kostnader och omloppstid vid domstolen, kan påverka käranden till att välja en viss domstol över en annan när möjligheten finns. Utifrån syftet att minska lagvalsspekulationer och stärka förutsebarhet för parterna, är det generellt ett statligt intresse att minimera möjligheterna till forum shopping.¹³⁸

¹³⁵ Yekini, s. 65.

¹³⁶ Yekini, s. 66.

¹³⁷ Jänträ-Jareborg, s. 22.

¹³⁸ Jänträ-Jareborg, s. 71 ff.

Forum shopping kan förhindras genom internationella överenskommelser och konventioner om harmoniserade lagval- och domsrättsregler, eftersom dessa vanligtvis utesluter att kåranden kan välja vilket lands lag som ska ligga till grund för domslutet och att en tvist kan komma att avgöras av flera domstolar. Ett sådant harmoniseringssyfte har varit av betydelse vid till exempel framtagandet av Bryssel I-förordningen och Luganokonventionen.¹³⁹ Samtidigt har visst utrymme getts för forum shopping i Bryssel I-förordningen i syfte att stärka parternas möjlighet att få avgörandet erkänt och verkställt. Utrymmet återfinns i definitionen rörande juridisk persons hemvist, som möjliggör för en och samma juridiska person att ha sin hemvist i flera medlemsstater.¹⁴⁰ Att ge visst utrymme för forum shopping är ur ett partsperspektiv positivt med hänsyn till processekonomi och tillgången till en effektivare processföring.¹⁴¹

Vid internationellt processrättsliga spörsmål, reglerade genom internationella konventioner, uppstår vidare en rättspolitisk intresseavvägning mellan den egna staten och andra fördragsslutande stater. Det är till exempel tänkbart att en ny stat ansluter sig till konventionen, men som senare antar rättsgrundsatser och tolkningsgrunder som anses stötande av de andra fördragsslutande staterna. Det är även tänkbart att maktskiftet i en stat medför väsentliga förändringar i den statens rättssystem, vilket kan urholka förtroendet för staten hos andra fördragsslutande stater. Det kan vidare uppstå olika typer av problem som inverkar på rättssäkerheten hos statens domstolar. Vanligtvis avhjälpas problemen som uppstår vid erkännande och verkställighet av orimliga utländska avgöranden genom förbehåll om *ordre public*. Det kan emellertid uppstå situationer då ett, ur statens perspektiv, orimligt avgörande meddelas mot en av statens medborgare och avgörandet verkställs i en tredje stat. Situationen blir då särskilt rättspolitiskt besvärande när samtliga tre stater (den dömande staten, medborgarstaten och den verkställande staten) tillämpar samma konvention.¹⁴²

3.6 Analys av svensk domsrätts huvuddrag och intresseavvägning

Av den utredning som ovan presenterats kan vissa huvuddrag vad gäller svensk domstols behörighet vid tvist med anknytning utanför EU/EFTA-området påvisas. Utifrån praxis kan även intresseavvägningen i de svenska behörighetsreglerna åskådliggöras. Vilka specifika domsrättsregler som tillämpas har presenterats i arbetet.

Det följer av Sveriges folkrättsliga förpliktelser att behörighet måste utövas i vissa tvister, trots att anknytningen till Sveriges territorium får anses svag. Det i syfte att motverka negativa jurisdiktionskonflikter och *déni de justice*. Med hänsyn till den svenska rättens restriktiva inställning till erkännande och verkställande av utländska avgöranden torde skyldigheten att möjliggöra för effektiv sakprövning vara tämligen omfattande. Skyldigheten torde varit mindre

¹³⁹ Bogdan & Hellner, s. 344.

¹⁴⁰ van Calster, s. 63.

¹⁴¹ Bogdan & Hellner, s. 43.

¹⁴² Teitz, Louise Ellen, *Another Hague Judgments Convention? Bucking the Past to Provide for the Future*, Duke Journal of Comparative & International Law, vol. 29, nr. 491, 2019, s. 491-511, på s. 505 f.

omfattande om en generös inställning getts gentemot utländska avgöranden i fråga om erkännande och verkställighet.

I förhållande till HD:s praxis, där domstolens diskretionära prövningsrätt och bedömning av det svenska rättskipningsintresset framgår, kan det konstateras att svensk rätt värnar om den egna statens suveränitet och självbestämmande (se avsnitt 3.3–3.4). Rättstillämpningen tenderar att vara individualiserad. Samtidigt framgår det av praxis att svensk domsrätt fordrar viss faktisk anknytning till Sverige. Trots svensk rätts intresse av diskretion och självbestämmande begränsas domstolen av det EU-rättsliga materialet och dess unionsgemensamma tolkningar. Bryssel I-förordningen reglerar domsrätten även i förhållande till tvister med anknytning utanför EU/EFTA-området. Svensk domstols möjlighet att tillämpa de egna domsrättsliga intressena aktualiseras för de fall Bryssel I-förordningen tillåter nationell rätts tillämpning.

För svensk rätts vidkommande kan domsrätten, då Bryssel I-förordningen utpekar nationell rätt, grundas genom analog tillämpning av 10 kap. RB eller ett svenskt rättskipningsintresse i övrigt. I dessa situationer äger svensk domstol möjlighet att tillämpa de egna domsrättsliga intressena om diskretion och självbestämmande i förhållande till tvisten. Det ger svensk domstol vidsträckta möjligheter att bedöma parterna och tvistens anknytning till Sverige. Den individualiserande rättsutvecklingen inverkar dock negativt på förutsebarheten för parterna. Ett exempel återfinns i NJA 2016 s. 776 där domsrätt kunde etableras trots att en analog tolkning av 10 kap. RB, såsom enligt praxis brukligt, inte medförde behörighet. Samtidigt är den internationella handeln komplex, med komplexa tvister till följd. Det kan därför vara påkallat att ge domstolen möjlighet att beakta andra omständigheter än de som etablerats i praxis.

I förhållande till behörighet grundad i Bryssel I-förordningen uppstår emellertid diskrepans. Eftersom tvister som omfattas av förordningen är föremål för en omfattande domsrätt och erkännande- och verkställandereglering kan den svenska kasuistiska rättstillämpningen te sig orättvis, med en större osäkerhet i domstolens tillämpning gentemot parter utanför EU/EFTA-området. Tvister som inte omfattas av Bryssel I-förordningen kan alltså sägas särbehandlas negativt utifrån ett förutsebarhetsperspektiv. Det förstärks även utifrån den restriktiva inställningen till erkännande och verkställighet, vilket medför att parter kan nödgas att föra processen i svensk domstol för att kunna få anspråken verkställda. Utifrån ett partsperspektiv får det pågående arbetet med internationella processrättsliga regler därför betraktas som välkomnat.

4. 2019 års konvention om erkännande och verkställighet av utländska avgöranden

Nedan kommer den nyligen framtagna konventionen om erkännande och verkställighet av utländska domar, dess indirekta behörighetsregler, samt hur Sverige skulle tillträda konventionen att utredas och analyseras.

4.1 Haagkonferensens jurisdiktionsprojekt och konventionstekniska överväganden

Haagkonferensen har sedan 1992 arbetat med framtagandet av internationella domsrättsregler och regler om erkännande och verkställighet av utländska avgöranden.¹⁴³ Flera förslag har framlagts men få har accepterats av Haagkonferensens medlemsstater. Den diskretion som getts domaren har angivits som en anledning till att de tidigare försöken att åstadkomma internationella processrättsliga regleringar har misslyckats. Eftersom de värderingsmässiga skillnaderna mellan staterna i Haagkonferensen varit stor har det funnits ett motstånd mot skyldigheten att erkänna och verkställa utländska avgöranden utan egen möjlighet att bedöma eller ompröva sakfrågan i tvisten. Tidigare förslag har ansetts inskränka statens självbestämmande och suveränitet till en oacceptabel nivå.¹⁴⁴

Haagkonferensen har genom åren dock åstadkommit vissa instrument på det internationella processrättsliga området. Ett av dessa är 2005 års Haagkonvention om avtal om val av domstol. 2011 beslutade Haagkonferensens råd att tillsätta en expertgrupp för att utreda förutsättningar att fortsätta det jurisdiktionsprojekt som avslutades 2002 till följd av att inget konventionsförslag om domsrätt, erkännande- och verkställighetsfrågor accepterats.¹⁴⁵ 2019 blev den första konventionen, 2019 års Haagkonvention om erkännande och verkställighet av utländska domar på privaträttens område (nedan 2019 års konvention om erkännande och verkställighet), färdigställd.

Konventioner som reglerar erkännande och verkställighet av domar benämns vanligtvis *enkla konventioner*, eftersom de medför indirekt jurisdiktion på det sätt att den ursprungliga domen även medför rättskraft i den erkännande och verkställande staten. Konventioner som reglerar både erkännande och verkställighet av domar och domstols behörighet att pröva tvisten benämns vanligtvis *dubbla konventioner*.¹⁴⁶ Bryssel-I förordningen är ett exempel på en sådan konvention, då den innehåller en detaljerad lista av grunder som kan föranleda domsrätt i det enskilda fallet. Alla domar som meddelats med stöd av dessa grunder ska genom förordningen kunna erkännas och verkställas i en annan medlemsstat. Det förekommer därutöver s.k. *blandade konventioner* varvid avses konventioner där grunderna som kan föranleda domsrätt

¹⁴³ Pertegás, Marta, *The 2019 Hague Judgments Convention: The Road Ahead*, 16th Regional PIL Conference, Tirana, 2019, s. 2.

¹⁴⁴ Preliminary Document No. 7, s. 9.

¹⁴⁵ Preliminary Document No 5 of March 2012 for the attention of the Council of April 2012 on General Affairs and Policy of the Conference, s. 4.

¹⁴⁶ von Mehren, s. 282 f.

inte fullt ut överensstämmer med de fall en annan fördragsslutande stat är skyldig att erkänna och verkställa avgörandet enligt konventionen. Det skulle kunna beskrivas som att konventionens direkta och indirekta behörighetsgrunder inte överensstämmer. En blandad konvention kan alltså innebära att ett domslut som meddelats med stöd av konventionen inte kommer kunna erkännas eller verkställas i en andra stat, trots att båda stater är anslutna till konventionen.¹⁴⁷

Utifrån ett förutsebarhetsperspektiv är dubbla konventioner eftersträvansvärda.¹⁴⁸ En dubbel konvention är samtidigt mer ingripande sett till den fördragsslutande statens suveränitet, i jämförelse med en enkel konvention. De är därför svårare att enas om politiskt.¹⁴⁹ En blandad konvention är också eftersträvansvärd utifrån ett förutsebarhetsperspektiv. Det är utifrån ett suveränitetsperspektiv fördelaktigt att tillämpa en blandad konvention, även kallad *asymmetrisk konvention*, eftersom stater fortsatt kan tillämpa nationell rätt utifrån sitt eget självbestämmande i frågor som faller utanför konventionens reglering.¹⁵⁰

Konsekvensen av att konventionens reglering av domsrätten inte överensstämmer med skyldigheten att erkänna och verkställa utländska avgöranden kan dock medföra att det uppstår en osäkerhet i den händelse att tvisten varken uttryckligen omfattas av skyldigheten att erkänna och verkställa domslutet, eller uttryckligen exkluderas. Det kan uppstå en s.k. *gråzon* mellan vad konventionen fullt ut reglerar, och till viss del reglerar.¹⁵¹ Käranden riskerar att inte uppnå någon verkningsbar effekt genom att få saken prövad, då staten varken utövar behörighet över tvisten, eller erkänner och verkställer utländska avgöranden som skulle kunna komma av att få saken prövad i en annan stat.¹⁵²

Haagkonferensens tidigare försök att åstadkomma internationella processrättsliga regler har präglats av en konflikt mellan å ena sidan behovet av tydliga och uttömmande regler, å andra sidan reglernas anpassningsbarhet till sociala förändringar.¹⁵³ Konflikten kan anses ha sin grund i skillnaderna mellan rättstraditioner. Dels common law-traditionen där utövandet av jurisdiktion i internationella tvister till betydande utsträckning är flexibel till följd av principen om *forum non conveniens*. Dels civil law-traditionen, där domstolarna varken kan utvidga en rättsregels tillämplighet eller avstå från att utöva jurisdiktion när tvisten omfattas av behörigheten.¹⁵⁴ Skillnaderna torde kunna beskrivas utifrån omfattningen av domstolens diskretion i det enskilda fallet.

¹⁴⁷ von Mehren, s. 282 f.

¹⁴⁸ von Mehren, s. 283.

¹⁴⁹ Pålsson, Lennart, *Bryssel I-förordningen jämte Bryssel- och Luganokonventionerna – Domstols behörighet samt erkännande och verkställighet av domar i privaträttsliga ämnen inom EU-/EFTA-området*, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2008, s. 34.

¹⁵⁰ Jueptner, s. 272.

¹⁵¹ von Mehren, s. 283 ff.

¹⁵² Bogdan & Hellner, s. 339.

¹⁵³ Jueptner, s. 263.

¹⁵⁴ Preliminary Document No. 7, s. 23 f.

Principen om *forum non conveniens* medför att en domstol kan avstå från att utöva behörighet i en tvist när det finns en annan stats domstol som skulle vara bättre lämpad att döma i tvisten. Det skulle exempelvis vara fallet när en annan stats domstol bättre skulle kunna tillgodose parternas intressen och tillgången till rättvis prövning.¹⁵⁵ Under slutet av 1900-talet diskuterades förutsättningarna att införa en frivillig sådan reglering i en ny domsrättskonvention. En frivillig *forum non conveniens*-reglering ansågs dock motverka konventionens förutsebarhetssyften och enhetligheten i den internationella processrättsliga lagstiftningen.¹⁵⁶

4.2 Konventionen

Den 2 juli 2019 antogs 2019 års konvention om erkännande och verkställighet. Den utgör en enkel konvention och reglerar följaktligen enbart erkännande- och verkställighetsfrågorna.¹⁵⁷ Det innebär att varje fördragsslutande stat fortsatt kan tillämpa egna domsrättsregler, oberoende av hur långtgående eller extensivt reglerna är utformade. Erkännande- och verkställighetsreglerna medför samtidigt att avgöranden som grundas på en sådan långtgående och orimlig domsrätt inte kommer få effekt i utlandet eftersom grunderna för ett erkännande eller verkställande är förutbestämda och föremål för en prövning utifrån konventionen.¹⁵⁸

2019 års konvention om erkännande och verkställighet har flera likheter med 2005 års Haagkonvention om avtal om val av domstol, även om den senare är en dubbel konvention. Konventionerna delar dock samma syfte och flertalet artiklar är identiska eller liknande.¹⁵⁹ Konventionerna bör därför ses som komplement till varandra i syfte att reglera de internationellt processrättsliga spörsmålen. När 2005 års Haagkonvention om avtal om val av domstol inte är tillämplig, kan i många fall 2019 års konvention om erkännande och verkställighet i stället tillämpas.¹⁶⁰

I följande framställning görs skillnad mellan den domstol som meddelat domen (i konventionen ”*state of origin*”, nedan den ”dömmande domstolen” eller ”dömmande staten”) och den domstol i den stat där part söker erkänna eller verkställa domslutet (i konventionen ”*requested state*”, nedan den ”erkännande/verkställande domstolen” eller ”erkännande/verkställande staten”).

¹⁵⁵ North, Sir Peter & Fawcett, James J., *Cheshire and North's Private international law*, 12 u., Butterworth & Co Ltd, London, 1992, s. 221 ff.

¹⁵⁶ Preliminary Document No 9 of July 1998 for the attention of the Special Commission of November 1998 on the question of jurisdiction, recognition and enforcement of foreign judgments in civil and commercial matters, s. 42 [cit. Preliminary Document No. 9].

¹⁵⁷ Öhlund, Jonas, *2019 års Haagkonvention — ett globalt regelverk om erkännande och verkställighet av domar*, SvJT 2020, s. 350–360, på s. 353 [cit. Öhlund].

¹⁵⁸ Bonomi, Andrea, *Courage or Caution? A Critical Overview of the Hague Preliminary Draft on Judgments*, Yearbook of Private International Law, vol. 17, 2015/2016, s. 1-31, på s. 4 [cit. Bonomi 2015/2016].

¹⁵⁹ Nielsen, Peter Arnt, *The Hague 2019 Judgments Convention – from failure to success?*, Journal of Private International Law, vol. 16, nr. 2, 2020, s. 205-246, på s. 208 f. [cit. Nielsen].

¹⁶⁰ Nielsen, s. 246.

4.2.1 Konventionens syften

Det övergripande syftet med konventionen är att underlätta handel och investeringar mellan de fördragsslutande staterna och stärka tillgången till tvistelösning. Den internationella handeln avses stärkas genom minskade risker och kostnader förenade med internationella transaktioner.¹⁶¹ Genom att etablera ett gemensamt och internationellt regelverk ska situationer där ett avgörande inte erkänns eller verkställs i en andra stat undvikas.¹⁶²

Konventionen ska ge upphov till ett minskat behov av parallella processer genom att enbart en process ska behövas för att en part ska kunna få sina anspråk verkställda. I vart fall ska en tvist inte på nytt behöva prövas i sak.¹⁶³ Genom att korta tiden från att ett avgörande meddelas och kan verkställas samt genom minskade kostnader för erkännande och verkställande, ska tillgången till saklig rättvisa bli kostnadseffektivare och snabbare. Konventionens reglering om vilka avgöranden som ska kunna erkännas eller verkställas ska vidare medföra ökad förutsebarhet och bistå parter till att göra rimliga och välgrundade beslut om hur och var talan ska väckas.¹⁶⁴ Konventionen söker främja syftet genom flera regleringar. Likheter kan observeras mellan vilka regleringar konventionen innefattar och de tidigare beskrivna riskerna förenade med internationella tvister.

4.2.2 Materiell omfattning och rättskraft

Konventionen omfattar erkännande och verkställande av domar på privaträttens område. Det innefattar både tvister med fysiska och juridiska personer (artikel 1(1)). Konventionen kan följaktligen tillämpas inom ramen för civilrättsliga processer. Konventionen är inte tillämplig i avgöranden om inkomster, tull eller andra tvister om myndighetsutövning ("*revenue, customs or administrative matters*"). Det innefattar likväl konstitutionella frågor som kan härröra från tvisten. Avgränsningen innebär att inga offentligrättsliga frågor kan komma att omfattas av konventionen. Konventionen omfattar emellertid privaträttsliga tvister där en stat är part. Det är alltså främst tvistens karaktär och parterna som påverkar konventionens tillämplighet.¹⁶⁵

Utöver undantaget om offentligrättsliga frågor undantas andra specifika frågor i artikel 2. Anledningen är att frågorna regleras i andra internationella processrättsliga instrument, är särskilt kontroversiella eller behöver undantas av förutsebarhetsskäl.¹⁶⁶ Frågor som undantagits och som med hänvisning till politiska överväganden inte varit möjliga att enas kring innefattar konkurrens-, integritets- och skadeståndsfrågor till följd av ärekränkning och förtal ("*defamation*").¹⁶⁷

¹⁶¹ Öhlund, s. 354.

¹⁶² Garcimartín & Saumier, s. 48.

¹⁶³ Garcimartín & Saumier, s. 48.

¹⁶⁴ Garcimartín & Saumier, s. 48.

¹⁶⁵ Garcimartín & Saumier, s. 52 ff.

¹⁶⁶ Garcimartín & Saumier, s. 56.

¹⁶⁷ För en strukturerad presentation av skälen för de olika undantagen se Nielsen, s. 212 f.

Av artikel 4(1) i konventionen framgår att ett avgörande som meddelats av en fördragsslutande stat ska erkännas och verkställas i en annan fördragsslutande stat när avgörandet omfattas av grunderna i konventionen. Det framgår vidare av artikel 4(2) att avgörandet inte får prövas på nytt i sak av den erkännande/verkställande domstolen. Sakfrågan får enbart beaktas vid bedömningen av tillämpligheten. I artikel 4(1) framgår vidare att ett erkännande eller verkställande av en dom enbart får vägras i de fall som uttryckligen framgår av konventionen.

Att ett avgörande erkänns innebär att samma rättigheter och skyldigheter som fastställts av den dömande domstolen också tillerkänns effekt i den erkännande/verkställande staten. Det gäller likväl framtida tvister om samma fråga. Den dömande statens avgörande får således rättskraft i förhållande till kommande avgöranden i den erkännande/verkställande staten. Detsamma innebär att den aktuella frågan omfattas av *res judicata* och således inte heller kan omprövas i den erkännande/verkställande staten.¹⁶⁸

Ett erkännande eller verkställande av den dömande domstolens avgörande får bara ske om den har effekt i den dömande staten (artikel 4(3)). Ett avgörande anses ha effekt i den dömande staten såvida avgörandet vunnit laga kraft. Om ett avgörande förlorar verkan i den dömande staten kan den inte längre erkännas eller verkställas i en annan fördragsslutande stat. Detsamma gäller själva verkställbarheten av avgörandet. Om ett avgörande inte är verkställbart i den dömande staten, ska den inte verkställas i en annan fördragsslutande stat. Det kan vara fallet när ett avgörande har överklagats eller när ett nytt avgörande meddelats inom ramen för det överklagandet.¹⁶⁹

4.2.3 Jurisdiktionsfiltret – de indirekta behörighetsgrunderna

När en part söker erkännande eller verkställighet av ett utländskt avgörande i en annan stat än den dömande domstolens, ska den erkännande/verkställande domstolen kontrollera om domen omfattas av de grunder som framgår av det s.k. *jurisdiktionsfiltret*. Jurisdiktionsfiltret har till funktion att hindra erkännande och verkställandet av domar som är grundade på vissa omständigheter som inte omfattas av konventionen. Jurisdiktionsfilter måste alltså *släppa igenom* domen för att den erkännande/verkställande domstolen ska kunna grunda ett erkännande eller verkställande på konventionen.¹⁷⁰ Det är till skillnad från undantagen som nämnts tidigare inte fråga om sakfrågan, utan om omständigheterna i tvisten. Det är genom jurisdiktionsfiltret som en tvists tillräckliga anknytning till den erkännande/verkställande staten bedöms.¹⁷¹

¹⁶⁸ Garcimartín & Saumier, s. 79.

¹⁶⁹ Garcimartín & Saumier, s. 82.

¹⁷⁰ Weller, Matthias, *The Jurisdictional Filters of the HCCH 2019 Judgments Convention*, Yearbook of Private International Law, vol. 21, 2019/2020, s. 279-308, på s. 281 [cit. Weller].

¹⁷¹ Nielsen, s. 214; Rumenov, Ilija, *Implications of the new 2019 Hague Convention on Recognition and Enforcement of Foreign Judgments on the National Legal Systems of Countries in South Eastern Europe*, EU and Comparative Law Issues and Challenges Series, nr. 3, 2019, s. 385-404, på s. 391 f. [cit. Rumenov].

Stater får fortsatt meddela domar som inte med stöd i konventionen skulle erkännas i en annan stat eftersom frågan om den direkta behörigheten eller domsrätten kvarstår för de enskilda staterna. När en stats domstol emellertid meddelar en dom som släpps igenom jurisdiktionsfiltret kommer indirekt behörighet att utövas gentemot de andra fördragsslutande staterna. Det eftersom samtliga stater, genom att acceptera jurisdiktionsfiltret staterna emellan, tillerkänner den dömande staten rätt att meddela avgöranden inom jurisdiktionsfiltrets gränser. Avgörandena ges sedan rättskraft utanför den statens eget territorium. Staten kan därigenom sägas ha tillerkänts indirekt behörighet.¹⁷² Det är alltså av jurisdiktionsfiltret som en dömande domstols indirekta behörighet grundas. Även om konventionen enbart behandlar erkännande och verkställigheten av utländska avgöranden, medför jurisdiktionsfiltret att en viss reglering av behörighet i själva verket sker mellan de fördragsslutande staterna.

Jurisdiktionsfiltret kommer till uttryck i artikel 5 och innefattar 13 grunder för vilka ett avgörande ska erkännas eller verkställas. Ett avgörande ska erkännas och verkställas då svaranden haft sin varaktiga vistelse i den dömande staten eller där fysisk person haft sin huvudsakliga verksamhet (artikel 5(1)(a-b)). Vissa begränsningar gäller emellertid för de fall erkännande eller verkställighet söks mot fysisk person i egenskap av konsument eller arbetstagare i förhållande till vissa av grunderna (se artikel 5(2)).

Enligt artikel 5(1)(c) ska ett avgörande erkännas och verkställas om det söks mot käranden. I punkten (d) framgår erkännande och verkställighet till följd av driftställe, i (e) till följd av medgivande från svaranden och i (f) vid medgivande som inte är uttryckligt. Grund för erkännande och verkställighet till följd av kontraktsforumet framgår av punkten (g). Vidare ska ett avgörande erkännas och verkställas om det berör hyra av fast egendom i den stat egendomen finns och vissa rättigheter till egendomen (h-i). En dom gällande hyreslägenhet eller registrering av annan lös egendom får enbart erkännas och verkställas med stöd av konventionen, av den domstol i vilken hyreslägenheten eller egendomen återfinns (artikel 5(3)). Vid skada ska avgörande om utomobligatoriskt skadestånd erkännas oberoende skadeort (artikel 5(1)(j)). Därutöver finns grunder för erkännande och verkställande vid bland annat trustar och prorogation (k-m).

En nackdel med 2019 års konvention ur effektivitets- och förutsebarhetshänseende är att den erkännande/verkställande staten måste kontrollera det avgörande som parten begär erkännande eller verkställighet av. Samarbetet på erkännande- och verkställighetsområdet är därför inte lika djupgående som till exempel samarbetet inom EU med Bryssel I-förordningen. De fördragsslutande staterna till 2019 års konvention kvarhåller därigenom dock möjligheter att kontrollera vilka avgöranden som faktiskt erkänns eller verkställs. Kontrollen som den erkännande/verkställande staten fordras göra är omfattande till följd av erkännandegrundernas komplexitet.¹⁷³ Det kan ses i kontrast till en dubbel konvention där den erkännande/verkställande staten enbart behöver utreda den dömande domstolens direkta

¹⁷² Garcimartín & Saumier, s. 88.

¹⁷³ Öhlund, s. 359.

behörighet för att avgörandet ska kunna erkännas eller verkställas. Problematiken belyser behovet av en kompletterande domsrättskonvention, särskilt ur ett effektivitets- och förutsebarhetsperspektiv.

Jurisdiktionsfiltret har till sin karaktär av detaljreglering vissa styrkor ur ett förutsebarhetsperspektiv. Filtret tydliggör för käranden var talan ska väckas för att ett avgörande ska kunna erkännas och verkställas i avsedd stat. Samtidigt innebär filtret tydlighet för svaranden om hur talan ska hanteras och vilka följder en tvist i en fördragsslutande stat kan få inom den egna statens territorium. Genom jurisdiktionsfiltret kan parterna således planera hur processen ska fortgå för att åstadkomma ett så önskvärt utfall som möjligt utifrån erkännandet och verkställigheten av avgörandet.¹⁷⁴ Fördelarna med jurisdiktionsfiltrets förutsebarhet ska emellertid inte överskattas. Den tidigare nämnda möjligheten för fördragsslutande stater att göra undantag från konventionen och fortsatt tillämpa nationell rätt medför att den internationella processrätten fortsatt kan te sig svåröverskådlig.¹⁷⁵

4.2.4 Fördragsslutande staters självbestämmande

2019 års konvention om erkännande och verkställighet etablerar som nämnt en ram och en miniminivå vad gäller harmonisering av erkännande och verkställighet av utländska avgöranden. Konventionen möjliggör således för de fördragsslutande staterna att bibehålla visst självbestämmande. Möjligheten för stater att erkänna och verkställa avgöranden på grundval av inhemska rätt eller andra internationella överenskommelser kvarstår vidare trots konventionen.¹⁷⁶ Det framgår till exempel av artikel 15 att ett avgörande som förvisso inte kan erkännas eller verkställas på grundval av konventionen, fortsatt kan erkännas eller verkställas om det föreskrivs i den fördragsslutande statens nationella rätt.¹⁷⁷

Konventionen är pragmatiskt utformad vilket innebär att frågor av kontroversiell karaktär utelämnats. Yekini menar att ett exempel på denna pragmatik kommer till uttryck i artikel 5(1)(g) som kombinerar terminologi och principer hänförliga både till common law och civil law-traditionerna.¹⁷⁸ Det pragmatiska förhållningssättet kan även ses i konventionens tillämpningsområde och det stadgade jurisdiktionsfiltret. Fördragsslutande stater har vidare möjlighet att ensidigt utesluta vissa typer av avgöranden från skyldigheten att erkänna och verkställa.

I artikel 17 ges stater vidare rätt att neka erkännande och verkställighet i tvister där parterna, deras rättsförhållanden och sakfrågan enbart har anknytning till den erkännande/verkställande staten. Artikel 17 kan därigenom anses fungera som visst territorialt skydd till förmån för

¹⁷⁴ Bonomi, Andrea & Mariottini, Cristina M., *(Breaking) News From The Hague – A Game Changer in International Litigation? Roadmap to the 2019 Hague Judgments Convention*, Yearbook of Private International Law, vol. 20, 2018/2019, s. 537-567, på s. 550 f. [cit. Bonomi & Mariottini].

¹⁷⁵ Bonomi & Mariottini, s. 567.

¹⁷⁶ Yekini, s. 186 f.

¹⁷⁷ Se vidare Garcimartín & Saumier, s. 146.

¹⁷⁸ Yekini, s. 187 f.

statens intresse att avgöra tvister med stark anknytning till det egna territoriet. Artikel 18 ger stater rätt att åsidosätta konventionen i frågor som staten bedömer som särskilt angelägna och nödvändiga genom deklaration. Enligt artikel 19 får stater även göra undantag för tvister där staten, statens myndigheter eller andra personer som agerar på uppdrag av staten är inblandade. Undantagen har intagits i konventionen i syfte att möjliggöra för fler stater att acceptera och ansluta till konventionen.¹⁷⁹ Undantagen utgör grunder för vilka staterna bibehåller självbestämmande och möjlighet att värna om egna nationella intressen, även för de fall staten agerar internationellt som part i en tvist med internationell anknytning.¹⁸⁰

Staternas självbestämmande värnas likaledes av artikel 7(1)(c) som möjliggör för vägran av erkännande och verkställande på grundval av statens *ordre public* ("public policy"). I punkten (e) ges staterna vidare möjlighet att vägra erkännande och verkställighet av ett utländskt avgörande till förmån för ett eget avgörande som reglerar samma sakfråga mellan parterna. Det egna avgörandets rättskraft ges därigenom företräde framför det utländska avgörandet. Detsamma gäller frågor om *lis pendens* där den erkännande/verkställande staten får vägra eller fördröja ett erkännande eller verkställande. Det får ske om en process om samma sakfråga pågår i den egna statens domstolar, om processen började före den dömande domstolen meddelade sitt avgörande eller om det finns en stark anknytning mellan tvisten och den erkännande/verkställande staten (artikel 7(3)).

Slutligen kan nämnas att staten ges visst utrymme att avge deklaration med verkan att konventionen inte blir tillämplig i förhållande till en ny fördragsslutande stat. Deklarationen får enbart göras inom 12 månader från att staten meddelats om att en ny stat ska bli fördragsslutande (artikel 29(2)).

Trots att 2019 års konvention reglerar frågor som hanteras olika i olika stater och som är kontroversiella då de begränsar de fördragsslutande staterna självbestämmande, innefattar konventionen alltså flera regleringar som ger staterna fortsatt visst självbestämmande. Visserligen får det anses negativt vad avser konventionens effektivitet eftersom det faktiska tillämpningsområdet och vilka tvister som kommer regleras av konventionen minskar. Samtidigt torde undantagen från skyldigheten att erkänna och verkställa utgöra en politisk förutsättning för att konventionen överhuvudtaget skulle kunna accepteras. En begränsad erkännande- och verkställandekonvention kan betraktas som bättre för den internationella handeln än ingen konvention alls. Det får också utifrån ett partsperspektiv ses som önskvärt med en förutsebar och lättförståelig konvention som har ett avgränsat tillämpningsområde, i stället för en bredare konvention som är av komplexare karaktär i sitt tillämpningsområde.¹⁸¹

Weller anser att 2019 års erkännande- och verkställighetskonvention inte hade kunnat formulerats mer ingående och att den i sin specifika utformning har goda möjligheter att

¹⁷⁹ Yekini, s. 189.

¹⁸⁰ Garcimartín & Saumier, s. 152.

¹⁸¹ Nielsen, s. 246.

accepteras och ratificeras av många stater. Han menar att konventionen kommit så långt som ett internationellt instrument på området kan komma.¹⁸²

4.3 Problem och kritik

Nedan diskuteras 2019 års erkännande- och verkställighetskonventions utformning och vilka risker konventionen medför utifrån den ovan diskuterade intresseavvägningen. Dels diskuteras konventionens faktiska effektivitet och hur konventionen hade kunnat utformats. Dels diskuteras vilka internationellt processrättsliga behov som finns och hur väl konventionen besvarar de frågor som idag är oreglerade.

4.3.1 Sociala förändringar

Att formulera grunder för behörighet, erkännande eller verkställighet allt för specifikt innebär att utrymmet för tolkning minskar. Det kan få till följd att sämre hänsyn tas till sociala förändringar i framtida handels- och transaktionsmönster.¹⁸³ 2019 års erkännande- och verkställighetskonvention är som nämnt resultatet av politiska kompromisser. Innehållet är specifikt och grunderna för erkännande och verkställighet är detaljerade. Det medför risk för att konventionen förlorar relevans och i ett längre perspektiv inte bemöter de förutsebarhets- och effektivitetsproblem som konventionen togs fram i syfte att avhjälpa. Risken får ses som påtaglig till följd av den snabbt utvecklande tekniken och snabbt förändrade handelsmönstren inom det förmögenhetsrättsliga området.¹⁸⁴

2019 års erkännande- och verkställighetskonvention har kritiserats för att uttömmande reglera den indirekta behörigheten, utan att ta hänsyn till domstolens behov av att grunda erkännandet eller verkställigheten på andra överväganden än de som framgår av jurisdiktionsfiltret.¹⁸⁵ Förvisso ger konventionen fortsatt möjlighet för staterna att utifrån nationell rätt erkänna och verkställa avgöranden utanför konventionens tillämpningsområde. Möjligheten för den nationella rättens genomslag bistår emellertid inte förutsebarheten i samma utsträckning som om grunderna gett utrymme för tolkning inom ramen för konventionstexten.

4.3.2 Gråzoner och jurisdiktionsluckor

2019 års erkännande- och verkställighetskonvention kommer påverka fördelningen av mål mellan de fördragsslutande staterna före, likväl som efter, att en eventuell internationell domsrättskonvention antagits. Det beror på att parter naturligt kommer nyttja den indirekta behörigheten som kan härledas från jurisdiktionsfiltret när filtret åstadkommer en indirekt behörighet med större möjligheter till erkännande och verkställighet än vid användningen av

¹⁸² Weller, s. 307.

¹⁸³ Jueptner, s. 262.

¹⁸⁴ Brand, Ronald A., *The Hague Judgments Convention in the United States: A "Game Changer" or a New Path to the Old Game?*, University of Pittsburgh Law Review, vol . 82, 2021, s. 847-880, på s. 865 [cit. Brand, Game Changer].

¹⁸⁵ Brand, Game Changer, s. 864.

en direkt behörighetsgrund. Parter kan även utnyttja den indirekta behörigheten när den ger upphov till en i övrigt effektivare processföring, jämfört med den domstolen som annars skulle varit direkt behörig. En konsekvens av det skulle kunna vara att parterna utnyttjar gråzonen mellan behörigheterna för forum shopping. Det torde kunna leda till en ojämn eller icke önskvärd fördelning av mål mellan de fördragsslutande staternas domstolar, eller en snedfördelning mellan parterna för det fall en part hamnar i en rättsligt underlägsen ställning.¹⁸⁶

Inom den enskilda staten kan luckor uppstå mellan den indirekta behörigheten som utgår från vilka mål som erkänns och verkställs, och den direkta behörigheten som utgår från vilka tvister statens domstolar ska äga behörighet att avgöra. 2019 års erkännande- och verkställighetskonvention innefattar, till skillnad från till exempel Bryssel I-förordningen, inget förbud mot diskriminering gentemot utländska parter. Avsaknaden av ett diskrimineringsförbud medför att en stat kan tillämpa en bredare behörighet i fråga om domsrätt, än vad staten med stöd av jurisdiktionsfiltret skulle erkänna och verkställa. Staten kan till exempel tillåta att talan väcks mot en utländsk svaranden vid en inhemsk domstol, men vägra att erkänna eller verkställa ett avgörande som meddelats av en utländsk domstol med grund i samma sakomständigheter.¹⁸⁷ Ett förbud mot utövandet av domsrätt i situationer då det får anses orimligt, då till exempel svaranden har sin hemvist i en annan stat, skulle kunna vara en lösning.¹⁸⁸ Det regleras emellertid inte genom 2019 års erkännande- och verkställighetskonvention.

Diskrepansen mellan vilka tvister en stat utövar behörighet över och erkänner eller verkställer skiljer sig mellan olika stater. Vissa stater, såsom Tyskland och Italien, erkänner och verkställer avgöranden från utländska domstolar om den utländska domstolen hade haft behörighet över tvisten vid tillämpning av den erkännande/verkställande domstolens behörighetsregler. De direkta domsrättsreglerna tillämpas då i fråga om erkännande och verkställighet.¹⁸⁹ I de staterna torde jurisdiktionsluckor sällan orsaka problem eftersom rättssystemen behandlar domsrätten, erkännande och verkställigheten likvärdigt sett till dess grunder. Någon diskriminering torde därför inte uppstå. Andra stater såsom Storbritannien och Sverige tillämpar en bredare domsrätt än vad staten erkänner och verkställer.¹⁹⁰ Risken torde därför vara betydande att en käranden nödgas väcka talan vid svensk domstol i stället för vid den egna statens domstolar, eftersom de egna domstolarnas avgöranden inte erkänns eller verkställs i Sverige utan uttryckligt lagstöd, trots 2019 års erkännande- och verkställighetskonvention.

För Sveriges vidkommande innebär 2019 års erkännande- och verkställighetskonvention förvisso en ökning av grunderna för erkännande och verkställighet. Jurisdiktionsluckorna skulle därför minska för de fall Sverige skulle bli bundet av konventionen. Samtidigt föreligger

¹⁸⁶ Brand, *Game Changer*, s. 874 f.

¹⁸⁷ Brand, *Game Changer*, s. 866 f.

¹⁸⁸ Brand, Ronald A., *New Challenges in the Recognition and Enforcement of Judgments*, University of Pittsburgh School of Law, Pennsylvania, Working Paper No. 2018-29, 2018, s. 33 [cit. Brand, *New Challenges*].

¹⁸⁹ Brand, *New Challenges*, s. 31.

¹⁹⁰ Brand, *New Challenges*, s. 32.

svensk domsrätt redan då ett svenskt rättskipningsintresse eller annan anknytning finns. Risken för jurisdiktionsluckor torde därför kvarstå för de fall jurisdiktionsfiltret inte överensstämmer fullt ut med den utövade domsrätten.

Oaktat att 2019 års erkännande- och verkställighetskonvention till viss del medför förbättrad förutsebarhet, kvarstår det för utländska parter en avsaknad av förutsebarhet i fråga om tvister som inte omfattas av jurisdiktionsfiltret. I relation till domsrättsfrågan tyder rättsutvecklingen på en ökad individualisering och en ökad betydelse för det svenska rättskipningsintresset. 2019 års erkännande- och verkställighetskonvention innefattar heller inga regler om *lis pendens* eller undvikandet av parallella processer, annat än vid själva erkännande- och verkställighetsprocessen. Det finns således ingenting som hindrar uppkomsten av motstridiga avgöranden. Erkännande eller verkställighet av motstridiga avgöranden torde i vart fall försvåras av konventionen. Trots att konventionen innefattar frågor om indirekt behörighet i förhållande till den ursprungliga tvisten hade riskerna för motstridiga avgöranden, som hindrar flödet av avgöranden och medför försämrad förutsebarheten för de tvistande parterna, kunnat motverkats om konventionen innefattat en reglering av *lis pendens* i förhållande till processen om sakfrågan som sådan.¹⁹¹

4.3.3 Begreppsskillnader och tolkning

Eftersom 2019 års erkännande- och verkställighetskonvention är utformad efter kompromisser mellan olika rättssystem har Haagkonferensen valt viss terminologi i syfte att överbrygga skilda tolkningar och därigenom avvika rättstillämpning mellan de fördragsslutande staterna. Ett exempel är artikel 5(1), som stadgar att ett avgörande ska erkännas och verkställas om den, vilken erkännande eller verkställighet söks mot, har sin varaktiga vistelse (*“habitually resident”*) i det landet. Det kan jämföras med begreppet hemvist (*“domicile”*) som används i Bryssel I-förordningen. Som grund för användningen av varaktig vistelse har anförts att stater ofta har skild uppfattning om hur begreppet *hemvist* ska tolkas, i synnerhet vid frågan om fysiska personer.¹⁹²

Som ovan nämnts är tolkningen av begreppet hemvist för fysiska personer, enligt Bryssel I-förordningen, föremål för medlemsstaternas egen tolkning. En enhetlig definition saknas för hemvistbegreppet i fråga om fysiska personer. Detsamma gäller visserligen begreppet *varaktig vistelse*. Genom att nyttja begreppet varaktig vistelse kan dock en åtskillnad göras där de fördragsslutande staterna inte enbart kan se till den egna statens rättstillämpning. Det eftersom 2019 års erkännande- och verkställighetskonvention ålägger staterna en konventionsuniform tolkning.¹⁹³ Begreppet varaktig vistelse används även i tidigare konventioner från Haagkonferensen vilket kan tyda på att begreppet ska tolkas konventionsuniformt även mellan

¹⁹¹ Bonomi & Mariottini, s. 542.

¹⁹² Bonomi 2015/2016, s. 13.

¹⁹³ Garcimartín & Saumier, s. 89.

konventionerna. Konventionens definition av juridisk persons varaktiga vistelse, skiljer sig dock inte märkbart från den som etableras i Bryssel I-förordningen.¹⁹⁴

Viss terminologi i 2019 års erkännande- och verkställighetskonvention överensstämmer med 2005 års Haagkonvention om avtal om val av domstol och andra tidigare konventioner från Haagkonferensen. De tidigare konventionerna kan därför nyttjas i tolkningen av 2019 års konvention. Annan terminologi, till exempel vad som utgör en civilrättslig tvist, kan skilja sig mellan olika rättssystem. Det är tänkbart att det en stat definierar som ett civilrättsligt agerande av ett statligt företag, i andra stater skulle identifieras som offentlighetsrättsliga förehavanden.¹⁹⁵

När en konvention antas av ett antal stater uppkommer frågan om hur tolkning av konventionen ska ske. Om allt för stort utrymme ges de fördragsslutande staterna att ensidigt tolka konventionens innehåll, riskerar konventionens syften att förringas.¹⁹⁶ Det finns följaktligen ett behov att tillse en uniform tolkning av en konventions regleringar. Olika lösningar finns för detta. Frågan om konventionens uniforma tolkning kan främst hänföras till parternas intressen. Utifrån ett statligt perspektiv innebär däremot ett upplåtande av tolkningsföreträde att statens suveränitet till viss del begränsas. Upplåtande av tolkningsföreträde kan ske genom att ett internationellt organ, domstol eller en expertgrupp ges mandat att tolka konventionen.¹⁹⁷

Enligt artikel 20 i 2019 års erkännande- och verkställighetskonvention är staterna ålagda att tillämpa en konventionsuniform tolkning i förhållande till konventionens innehåll och de övriga fördragsslutande staterna. Någon särskild domstol ges emellertid inte behörighet att utfärda vägledande domar eller tolka konventionens innebörd för de övriga fördragsslutande staternas efterlevnad.¹⁹⁸ Regleringen lämnar till de fördragsslutande staternas egna domstolar att utröna den gemensamma tolkningen. Den lösningen har dock kritiserats för att inte ta hänsyn till förutsebarheten och för att de fördragsslutande staternas domstolar kan komma att tolka konventionen på grundval av nationell rätt.¹⁹⁹ Tillämpningen av nationell rätt som grund för tolkningen av konventionen kan påverka förutsebarheten i konventionens tillämpning.²⁰⁰

4.4 Är indirekt behörighet tillräckligt?

Genom 2019 års erkännande- och verkställighetskonvention har Haagkonferensen bidragit till minskade risker förenade med erkännande och verkställande. Kvarstående är alltså att avhjälpa

¹⁹⁴ Se vidare Bonomi 2015/2016, s. 13 f.

¹⁹⁵ Beaumont, Paul R., *Judgments Convention: Application to Governments*, Netherlands International Law Review, vol 67, 2020, s. 121-137, på s. 136 f.

¹⁹⁶ Document Submitted by the Co-Reporters on the Uniform Interpretation of the Proposed Convention on the Jurisdiction, Recognition and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters, Work. Doc. No. 94 E, 1998, s. 1 [cit. Work. Doc. No. 94E].

¹⁹⁷ Work. Doc. No. 94E, s. 2 f.

¹⁹⁸ Brand, *New Challenges*, s. 34.

¹⁹⁹ Se vidare Ribeiro-Bidaoui, João, *The International Obligation of the Uniform and Autonomous Interpretation of Private Law Conventions: Consequences for Domestic Courts and International Organisations*, Netherlands International Law Review, vol. 67, 2020, s. 139-168, på s. 141.

²⁰⁰ Brand, *Game Changer*, s. 865 f.

riskerna förenade med vilken domstol som ska äga behörighet att döma i tvister, innefattande frågor om förutsebarhet, en lämplig kompetensfördelning och *litis pendens*.²⁰¹ Den egentliga utmaningen för en internationell domsrättskonvention är hur långtgående och uttömmande den ska utformas. Hur långtgående och uttömmande konventionen formuleras påverkas i stor utsträckning av hur specifikt domsrättsgrunderna uttrycks. Att enas om dessa frågor har historiskt inte varit möjligt.²⁰²

Vissa befarar att behovet av en internationell domsrättskonvention är överspelat. Brand anser till exempel att tilltro måste ges till att parterna ska kunna ta tillvara möjligheten att nyttja 2005 års Haagkonvention om avtal om val av domstol och möjligheten till indirekt behörighet genom jurisdiktionsfiltret. Brand menar att tillämpning av dessa två konventioner kan åstadkomma samma fördelar för parterna i fråga om förutsebarhet som en internationell domsrättskonvention.²⁰³ Det är förvisso en intressant synpunkt, men ett sådant förfarandesätt ställer höga krav på parternas tillgång till juridisk kompetens som kan tillvarata deras intressen utifrån hur ett avgörande skulle kunna erkännas eller verkställas. Inte heller Bonomi tror att en domsrättskonvention kommer kunna accepteras. Han anser, liksom Brand, att de processrättsliga frågorna kan tillgodoses genom 2019 års erkännande- och verkställighetskonvention.²⁰⁴

Den behörighet som tillerkänns staternas domstolar i en domsrättskonvention behöver inte motsvara den indirekta behörigheten som etableras i 2019 års erkännande- och verkställighetskonvention. Jueptner menar till och med att en konvention som är asymmetrisk med 2019 års erkännande- och verkställighetskonvention vore mest ändamålsenlig eftersom förhandlingarna mellan staterna inte kommer behöva ta hänsyn till den indirekta behörigheten.²⁰⁵ Det torde även vara lämpligt med hänsyn till att stater, av olika politiska skäl, kan vilja undanta vissa tvister från domstols behörighet och vissa från erkännande och verkställighet. Till exempel kan kravet på anknytning till staten differentieras mellan domsrättsfrågorna och erkännande- och verkställighetsfrågorna.²⁰⁶

4.5 Sveriges (och EU:s) tillträde

2019 års konvention om erkännande och verkställighet har ännu inte tillträtts av Sverige. Sverige kan emellertid inte tillträda självständigt utan enbart bli bundet till konventionen genom att EU tillträder den.²⁰⁷ Det följer av artikel 3(2) i fördraget om Europeiska unionens

²⁰¹ Jueptner, s. 256.

²⁰² Jueptner, s. 262 f.

²⁰³ Brand, Ronald A., *Jurisdiction and Judgments Recognition at the Hague Conference: Choices Made, Treaties Completed, and the Path Ahead*, *Netherlands International Law Review*, vol. 67, nr. 1, 2020, s. 3-17, på s. 17.

²⁰⁴ Bonomi, Andrea, *European Private International Law and Third States*, *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts*, nr. 2, 2017, s. 184-193, på s. 185 [cit. Bonomi 2017].

²⁰⁵ Jueptner, s. 266.

²⁰⁶ Jueptner, s. 266.

²⁰⁷ Sinander, s. 935.

funktionssätt att EU äger exklusiv rätt att ingå internationella konventioner och överenskommelser inom rättsliga områden som ingår i EU:s kompetens. Av artikel 81 följer vidare att EU:s kompetens innefattar internationellt samarbete i civilrättsliga frågor med anknytning till flera stater, erkännande- och verkställandefrågor inkluderat. Artikel 26 i 2019 års konvention möjliggör för EU som gemenskap att ingå konventionen.

I förslaget till Europarådets beslut om 2019 års konvention om erkännande och verkställighet föreslås konventionen tillträdas med vissa undantag i syfte att skapa koherens och likabehandling i förhållande till tvister med anknytning inom EU/EFTA-området. Däribland föreslås att en deklaration görs om att undanta kommersiella leasingavtal av lös egendom som finns inom EU.²⁰⁸ I tidigare förarbeten har även undantag för tvister som rör konsumentfrågor, anställningsavtal och försäkringsavtal föreslagits.²⁰⁹ De ansågs dock senare som fullgott reglerade i konventionen, om än på ett annat sätt än genom EU-regelverken.²¹⁰

Vissa rättspolitiska betänkligheter har samtidigt uppdagats. Den europeiska gruppen för internationell privaträtt framförde under 2020 vissa risker som troligtvis skulle begränsa EU:s reella möjligheter att göra undantag från konventionen. De ansåg att undantag troligtvis skulle få svåra politiska och diplomatiska efterverkningar gentemot de stater undantagen görs. Gruppen ansåg inte heller att konventionen medgav tillräckliga möjligheter att i efterhand utfärda deklarationer med undantag gentemot specifika stater. EU skulle således inte få möjlighet att utifrån rättspolitiska överväganden påverka erkännande- och verkställighetsreglerna efter att deklaraationsfristen passerat.²¹¹

Flera fördelar med ett tillträde kan ses utifrån ett EU-rättsligt gemenskaphetsperspektiv. Däribland skulle konventionen motverka risken att stater tillämpar en allt för vidsträckt domsrätt i förhållande till parter och tvister med anknytning utanför EU/EFTA. Den nya konventionen skulle således underlätta en rättvisare internationell processrätt. Detsamma gäller risken för en asymmetrisk rättstillämpning mellan vilka avgöranden som vardera medlemsstat meddelar med stöd av en vidsträckt domsrätt och vilka avgöranden som erkänns i övriga EU med stöd av Bryssel I-förordningen.²¹²

För Sveriges vidkommande innebär ett tillträde till konventionen dels att utländska domstolar skulle kunna utöva indirekt behörighet i förhållande till tvister som har anknytning till Sverige, dels att svensk domstol skulle kunna utöva indirekt behörighet gentemot utländska staters territorium genom tillämpningen av de inhemska domsrättsreglerna.²¹³ Den indirekta

²⁰⁸ Proposal for a Council Decision: on the accession by the European Union to the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matters (COM(2021) 388 final), s. 3 [cit. Kommissionens förslag].

²⁰⁹ Kommissionen, s. 30.

²¹⁰ Kommissionens förslag, s. 7.

²¹¹ European Group for Private International law, *Observations on the possible accession of the European Union to the Hague Convention of 2 July 2019 on the Recognition of Foreign Judgments*, 9 december 2020, s. 1 f.

²¹² Bonomi 2017, s. 185 f.

²¹³ Sinander, s. 935.

behörigheten skulle således kunna ses som en förlängning av de egna domsrätsreglerna och därigenom innebära en förändrad domsrätt.

För det fall EU tillträder 2019 års konvention om erkännande och verkställighet kommer samtliga medlemsstater bli bundna till konventionen. Konventionen kommer då verka parallellt med Bryssel I-förordningen, varav den senare ha företräde i tvister med anknytning mellan stater inom EU. Motsvarande gäller stater bundna till Luganokonventionen.²¹⁴ Förhållandet mellan konventionen och Bryssel I-förordningen kan jämföras med förhållandet mellan Luganokonventionen och Bryssel I-förordningen. Genom artikel 64 i Luganokonventionen tillåts EU:s medlemsstater att fortsatt tillämpa Bryssel I-förordningen mellan varandra. På motsvarande sätt kommer Bryssel I-förordningen kunna tillämpas med stöd av artikel 15 i 2019 års konvention om erkännande och verkställighet.²¹⁵

I doktrinen har möjligheterna att göra en översyn av Bryssel I-förordningen lyfts. Det i syfte att främja 2019 års konvention om erkännande- och verkställighets genomslag. Översynen skulle kunna innefatta tillseende att alla avgöranden som meddelas med stöd av Bryssel I-förordningen också omfattas av 2019 års konvention. Ett sådant exempel där konventionens omfattning går utöver Bryssel I-förordningen är artikel 5(1)(g) som berör erkännande och verkställighet med grund i platsen för avtalets fullgörande.²¹⁶ Rumenov befarar till och med att konventionens långtgående konsekvenser kommer bli en likformighet i de fördragsslutande staternas domsrätsregler för att utgå från de principer som uttrycks i konventionen.²¹⁷

Den tidigare nämnda tolkningsproblematiken rörande 2019 års erkännande- och verkställighetskonvention skulle till viss del avhjälpas genom att EU tillträder konventionen. Eftersom konventionen skulle bli en del av EU-rätten, skulle EU-domstolen kunna utfärda preliminära avgöranden som är vägledande för medlemsstaterna. Den mellan medlemsstaterna uniforma tolkningen torde även få verkan på övriga fördragsslutande staters rättstillämpning. Trots att konventionen alltså saknar formell tolkning, kommer EU-domstolen åtminstone indirekt bidra till en gemensam tolkning mellan de fördragsslutande staterna.²¹⁸

²¹⁴ 2019-års konvention om erkännande och verkställighets underordnade ställning följer av dess artikel 23(4).

²¹⁵ Wilderspin, Michael & Vysoka, Lenka, *The 2019 Hague Judgments Convention through European lenses, Nederlands Internationaal Privaatrecht*, vol. 1, 2020, s. 34–49, på s. 36 [cit. Wilderspin & Vysoka].

²¹⁶ Bonomi 2017, s. 187.

²¹⁷ Rumenov, s. 402.

²¹⁸ Wilderspin & Vysoka, s. 46 f.

5. Sammanfattande analys och slutsatser

Uppsatsen har syftat till att utreda hur svensk domstols behörighet vid förmögenhetsrättsliga tvister skulle påverkas av de indirekta behörighetsreglerna i 2019 års Haagkonvention om erkännande och verkställighet av utländska domar på privaträttens område, för det fall Sverige skulle bli bundet av konventionen. Uppsatsens frågeställningar har analyserats och besvarats löpande i arbetet. När utredningen nu presenterats kan uppsatsens slutsatser åskådliggöras och syftet uppnås.

5.1 2019 års erkännande- och verkställighetskonvention, och domstols behörighet

2019 års erkännande- och verkställighetskonvention är som nämnt en enkel konvention som ämnar utgöra en miniminivå i vilka utländska avgöranden som de fördragsslutande staterna ska erkänna och verkställa. När konventionen inte ger stöd för ett erkännande eller verkställande av ett utländskt avgörande är staten obehindrad att, med stöd i nationell rätt, erkänna eller verkställa avgörandet. Konventionen är grundad i en likabehandlingsprincip då den erkännande eller verkställande statens domstol inte får göra en ny materiell bedömning. Däremot fordras domstolen göra en bedömning om sakomständigheterna i tvisten omfattas av konventionens jurisdiktionsfilter. Finnes att erkännande eller verkställande ska ske, ska avgörandet ges samma effekt som i den dömande staten.

Som nämnt ger konventionens utformning utrymme för betänkligheter. Eftersom konventionen inte innefattar direkt behörighet riskerar en snedfördelning uppstå mellan de fördragsslutande staterna då parterna kan nyttja extensiva domsrättsregler i en stat och samtidigt få avgörandet verkställt i en andra stat. Det är vidare oklart huruvida Haagkonferensens fördragsslutande stater kommer lyckas enas kring en andra konvention om direkt behörighet. Det har i doktrinen ifrågasatts om ett behov av direkta domsrättsregler ens föreligger till följd av det jurisdiktionsfilter och anknytningsbedömning som 2019 års konvention medför. För det fall en domsrättskonvention skulle accepteras av Haagkonferensen, kan antingen ett symmetriskt eller asymmetriskt förhållande uppstå gentemot 2019 års konvention.

Ett avgörande som meddelas av en fördragsslutande stats domstol får enbart nekas erkännande och verkställande av en annan fördragsslutande stats domstol om det följer av grunderna i konventionen. För att avgörandet ska erkännas eller verkställas ska en av grunderna i jurisdiktionsfiltret vara tillämpbar. Det är dessa grunder som ger uttryck för nivån av anknytning som fordras för erkännande eller verkställighet. Om en grund är tillämpbar anses avgörandet ha en sådan nivå av anknytning till staten att ett erkännande eller verkställande rimligen bör ske. Jurisdiktionsfiltret är emellertid inte okritiserat. Eftersom det inte finns någon avsedd domstol för tolkning av konventionen, återstår det att se hur enhetligt konventionen kommer tillämpas. Det återstår även att se huruvida rättstillämpningen kommer kunna ta hänsyn till de sociala förändringar som sker i den internationella handeln och dess transaktionsmönstren.

Det bör samtidigt noteras att stater har flertalet möjligheter att göra undantag från konventionens tillämplighet trots regeln om att avgörandet ska erkännas eller verkställas. Eftersom erkännande och verkställighet av utländska avgöranden innebär ett legitimerande av den utländska domstolens behörighet ger undantagen stater möjlighet att fortsatt värna den egna suveräniteten. Görs inte undantag medför konventionen ett fränhållande av behörighet, helt eller delvis, till den andra staten. Vilka erkännande- och verkställighetsregler eller indirekta behörighetsgrunder som tillämpas innebär på samma sätt som vid direkt behörighet att den egna statens självbestämmande och rådighet över det egna territoriet inskränks.

5.2 Sveriges domsrättsliga intressen och konventionen

Som konstaterat i avsnitt 3.6 tyder rättsutvecklingen på att svensk domstol tillämpar en allt mer individualiserad bedömning i fråga om tvisters anknytning till Sverige. Det sker genom en bedömning av det svenska rättskipningsintresset, som en förutsättning för en analog tillämpning av 10 kap. RB eller som egen behörighetsgrund. Samtidigt erkänns och verkställs utländsk domstols avgörande restriktivt. För de fall Bryssel I-förordningen är tillämplig är emellertid svensk domstols rättstillämpning underkastad den EU-gemensamma tolkningen. I sådana situationer är svensk domstols diskretion begränsad. I tvister då Bryssel I-förordningen i stället utpekar nationell rätt som tillämplig har svensk domstol större diskretion att göra en individualiserad bedömning av tvistens anknytning till Sverige.

2019 års konvention om erkännande och verkställighet ålägger de fördragsslutande staterna att erkänna och/eller verkställa avgöranden som omfattas av konventionens miniminivå. Utifrån den rådande svenska rättstillämpningen kommer konventionen föranleda att fler avgöranden kan tillerkännas rättskraft inom Sverige och följaktligen en generösare inställning gentemot avgöranden som inte omfattas av Bryssel I-förordningen. Viss diskretion kommer kvarstå utifrån möjligheten att meddela undantag från konventionen. Undantagen är emellertid generella och undantag kan svårligen göras i enskilda fall, annat än vid situationer av *ordre public*. Självbestämmandet är även begränsat i tid och möjligheten att till exempel undanta konventionens tillämplighet gentemot viss stat kan inte åstadkommas efter de utpekade tidsfristerna.

Att ingå internationella konventioner och överenskommelser på det internationella processrättsliga området utgör del av EU:s exklusiva kompetens. Sverige kan enbart bli bundet av konventionen för det fall EU tillträder den. Det innebär vidare att undantag och deklARATIONER, i enlighet med bestämmelserna i konventionen, enbart kan bestämmas av EU. Sveriges möjligheter att självständigt nyttja de möjligheter till självbestämmande som framgår av 2019 års konvention om erkännande och verkställighet är följaktligen begränsade av EU:s exklusiva kompetens. EU:s exklusiva kompetens att göra undantag från konventionen får ses som positivt ur ett partsperspektiv eftersom det befrämjar förutsebarhet och likabehandling. Det trots att den exklusiva kompetensen innebär en begränsning i Sveriges självbestämmande. Erkännande och verkställighet av avgöranden som inte regleras av Bryssel I-förordningen kommer således bli mer enhetlig inom EU.

Sveriges självbestämmande vad gäller tolkningen av konventionen torde ge visst utrymme för domstolens egen diskretion i det enskilda fallet. Domstolens utrymme begränsas emellertid av EU-domstolens tolkningsföreträde. I vilken utsträckning EU-domstolen kommer utfärda vägledande avgöranden om konventionen återstår att se. Ur ett globalt perspektiv får det samtidigt ses som positivt att de fördragsslutande staternas diskretion begränsas till förmån för en konventionsuniform tolkning.

2019 års erkännande- och verkställighetskonvention kan även påverka domsrättsregler i Sverige i framtiden. Vissa förespråkar att Bryssel I-förordningen bör revideras till att motsvara de principer gällande anknytning som framkommer i konventionen. En sådan rättsutveckling torde inte vara omöjlig ur ett globalt perspektiv då principerna som kommer till uttryck i konvention torde influera utformandet av direkta domsrättsregler hos de fördragsslutande staterna. Även om jurisdiktionsprojektet inte skulle ge upphov till en konvention med direkta behörighetsregler torde principerna om vilken nivå av anknytning som internationellt processrättsliga regler fordrar kunna påverka den framtida rättsutvecklingen.

För parter i en tvist skulle ett tillträde till 2019 års erkännande- och verkställighetskonvention innebära ökade möjligheter till att få sin sak prövad. De ökade möjligheterna kan illustreras av NJA 2016 s. 779 och hur situationen hade kunnat förändras om konventionen varit tillämplig i Sverige och Monaco. Det hade till exempel varit möjligt för Swedbank att söka S.K. i Monaco eftersom ett avgörande hade kunnat erkännas och verkställas i Sverige, enligt artikel 5(1)(a) i konventionen. Omvänt hade Swedbank kunnat få det svenska avgörandet verkställt genom utmätningsbar egendom i Monaco eftersom svensk domstols avgöranden tillåts ge rättsverkningar utanför det svenska territoriet. Scenariot visar hur indirekta domsrättsregler kan få liknande verkningar för möjligheten att få saken prövad i en stat som direkta domsrättsregler.

Avslutningsvis kan det konstateras att 2019 års erkännande- och verkställighet torde påverka svensk domstols behörighet vid förmögenhetsrättsliga tvister i ett flertal avseenden. Konventionen tillträds genom EU och det återstår att se när och om så sker, samt med vilka eventuella undantag. Det kan dock konstateras att 2019 års konvention om erkännande och verkställighet skulle påverka fördelningen av mål mellan olika staters domstolar, möjligheten till forum shopping och vilken behörighet som stater tillerkänner sina domstolar, både direkt och indirekt. Det kan slutligen konstateras att det internationella processrättsliga området är under ständig förändring och influerad av både folkrättsliga principer och EU-rätten. Frågan om domstols behörighet vid tvist med internationell anknytning kan därför ses utifrån flertalet olika perspektiv och påverkas även av andra regler än de direkta behörighetsreglerna.

Trots att domsrätt och erkännande- och verkställighetsfrågor vanligtvis behandlas som separata rättsliga spörsmål, får detta arbete anses ha visat att spörsmålen är tätt sammankopplade och kan få likartade, om inte likadana, konsekvenser för parterna och den suveräna statens självbestämmande och diskretion.

Källförteckning

Litteratur

Beaumont, Paul R., *Judgments Convention: Application to Governments*, Netherlands International Law Review, vol 67, 2020, s. 121-137.

Beckman, Nils, *Svensk domstolspraxis i internationell rätt*, P.A. Norstedts & Söner, Stockholm, 1959.

Bengtsson, Bertil, *SOU som rättskälla*, SvJT 2011, s. 777–785.

Bogdan, Michael & Hellner, Michael, *Svensk internationell privat- och processrätt*, 9 u., Norstedts juridik AB, Stockholm, 2020 [cit. Bogdan & Hellner].

Bonomi, Andrea, *Courage or Caution? A Critical Overview of the Hague Preliminary Draft on Judgments*, Yearbook of Private International Law, vol. 17, 2015/2016, s. 1-31 [cit. Bonomi 2015/2016].

Bonomi, Andrea, *European Private International Law and Third States*, Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts, nr. 2, 2017, s. 184-193 [cit. Bonomi 2017].

Bonomi, Andrea & M. Mariottini, Cristina, *(Breaking) News From The Hague – A Game Changer in International Litigation? Roadmap to the 2019 Hague Judgments Convention*, Yearbook of Private International Law, vol. 20, 2018/2019, s. 537-567 [cit. Bonomi & Mariottini].

Brand, Ronald A., *New Challenges in the Recognition and Enforcement of Judgments*, University of Pittsburgh School of Law, Pennsylvania, Working Paper No. 2018-29, 2018 [cit. Brand, New Challenges].

Brand, Ronald A., *Jurisdiction and Judgments Recognition at the Hague Conference: Choices Made, Treaties Completed, and the Path Ahead*, Netherlands International Law Review, vol. 67, 2020, nr. 1, s. 3-17.

Brand, Ronald A., *The Hague Judgments Convention in the United States: A “Game Changer” or a New Path to the Old Game?*, University of Pittsburgh Law Review, vol. 82, 2021, s. 847-880 [cit. Brand, Game Changer].

van Calster, Geert, *European Privat International Law*, 2 u., Bloomsbury Publishing Plc, Oxford, 2016 [cit. van Calster].

Cordero Moss, Giuditta, *Between Private and Public International Law: Exorbitant Jurisdiction as Illustrated by the Yukos Case*, Review of Central and East European Law, vol. 32, nr. 1, 2007, s. 1-17 [cit. Cordero Moss].

Dennemark, Sigurd, *Andra domsrättsfrågor*, SvJT 1959, s. 38–41.

Dennemark, Sigurd, *Om svensk domstols behörighet i internationellt förmögenhetsrättsliga mål*, P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm, 1961 [cit. Dennemark].

Eek, Hilding, *Om främlingskap – En undersökning av principerna för främlingskapets rättsliga reglering i fredstid*, P.A. Norstedts & Söners Förlag, Stockholm, 1955 [cit. Eek, 1955].

Eek, Hilding, *Internationell privaträtt – Metod och material*, 2 u., P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm, 1967.

Eek, Hilding, *Lagkonflikter i Tvistemål [1] – Metod och material i Svensk internationell privaträtt*, P. A Norstedt & Söners Förlag, Stockholm, 1972 [cit. Eek].

European Group for Private International law, *Observations on the possible accession of the European Union to the Hague Convention of 2 July 2019 on the Recognition of Foreign Judgments*, antagen 2020-12-09.

Fentiman, Richard, *International Commercial Litigation*, 2 u., Oxford University Press, Oxford, 2015.

Fitger, Peter, Sörbom, Monika, Eriksson, Tobias, Hall, Per, Palmkvist, Ragnar & Renfors, Cecilia, *Rättegångsbalken, kommentar till 10 kap. 1 § 5 st.* (version 90) ”www.nj.se/juno”.

Garcimartín, Fransisco & Saumier, Genevièr, *Convention of 2 July 2019 on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matters – Explanatory Report*, The Hague Conference on Private International Law, Haag, 2020 [cit. Garcimartín & Saumier].

Gihl, Torsten, *Den internationella privaträttens historia och allmänna principer*, Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner, Stockholm, 1951 [cit. Gihl].

Hartley, Trevor C, *Basic Principles of Jurisdiction in Private International Law: the European Union, the United States and England*, International and Comparative Law Quarterly, vol. 70, nr. 4, 2021, s. 1-16.

Hatzidaki-Dahlström, Lea, *EU:s internationella privat- och processrätt – Den femte friheten*, 2 u., Studentlitteratur, Lund, 2004.

Herre, Johnny, *Användningen av utländsk rätt i Högsta domstolen på det förmögenhetsrättsliga området*, Udsen, Henrik, Schans Christensen, Jan, Lau Hansen, Jesper, Iversen, Torsten & Nielsen, Lind (red.), Festskrift til Mads Bryde Andersen, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, Köpenhamn, 2018 [cit. Herre].

Hill, Jonathan, *The Exercise of Jurisdiction in Private International Law*, Capps, Patrick, Evans, Malcom, Konstadinides, Stratos (red.), *Asserting Jurisdiction: International and European Legal Perspectives*, Bloomsbury Publishing Plc., London, 2003 [cit. Hill].

Jareborg, Nils, *Rättsdogmatik som vetenskap*, SvJT 2004, s. 1–10.

Jueptner, Eva, *The Hague Jurisdiction Project – what options for The Hague Conference?* *Journal of Private International Law*, vol. 16, nr. 2, 2020, s. 247-274 [cit. Jueptner].

Jäntera-Jareborg, Maarit, *Svensk Domstol och Utländsk Rätt – En internationellt privat- och processrättslig studie*, Iustus Förlag AB, Uppsala, 1997 [cit. Jäntera-Jareborg].

Karlgren, Hjalmar, *Kortfattad lärobok i internationell privat- och processrätt*, 5 u., Gleerups, Lund, 1974 [cit. Karlgren].

Kiestra, Louwrens R., *The Impact of the European Convention on Human Rights on Private International Law*, T.M.C. Asser Press, Haag, 2014.

Kleineman, Jan, *Rättsdogmatisk metod*, Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 2 u., Studentlitteratur AB, Lund, 2018 [cit. Kleineman].

Lambertz, Göran, *Nyttig och onyttig rättsvetenskap*, SvJT 2002, s. 261–278 [cit. Lambertz].

Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, 9 u., Iusté Aktiebolag, Uppsala, 2016 [cit. Lehrberg].

Lenhoff, Arthur, *International Law and Rules on International Jurisdiction*, *Cornell Law Review*, vol. 50, nr. 1, 1964, s. 5-23 [cit. Lenhoff].

Linton, Marie, *EU:s internationella privat- och processrätt – vilket inflytande har den i svensk rättskipning i gränsöverskridande civilrättsliga tvister?*, Dahlberg, Mattias och Åhman, Karin (red.), *Europarätten – 20 år i Sverige*, Iustus förlag AB, Uppsala, 2016.

von Mehren, Arthur T., *Recognition and enforcement of foreign judgments: a new approach for the Hague conference?*, *Law and Contemporary Problems*, vol. 57, nr. 3, 1994, s. 271-287 [cit. von Mehren].

Michaels, Ralf, *Some Fundamental Jurisdictional Conceptions as Applied in Judgment Conventions*, Gottschalk, Eckart, Michaels, Ralf, Ruhl, Giesela & von Hein, Jan (red.), *Conflict of Laws in A Globalized World*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, s. 29-62.

Mills, Alex, *Rethinking Jurisdiction in International Law*, *The British Yearbook of International Law*, vol. 84, nr. 1, 2014, s. 187-239 [cit. Mills].

Nial, Håkan, *Internationell förmögenhetsrätt*, 2 u., Norstedt, Stockholm, 1953 [cit. Nial].

Nielsen, Peter Arnt, *The Hague 2019 Judgments Convention – from failure to success?*, Journal of Private International Law, vol. 16, nr. 2, 2020, s. 205-246 [cit. Nielsen].

North, Sir Peter & Fawcett, James J., *Cheshire and North's Private international law*, 12 u., Butterworth & Co Ltd, London, 1992.

Olsen, Lena, *Rättsvetenskapliga perspektiv*, SvJT 2004, s. 105–145.

Peczenik, Aleksander, *Juridikens teori och metod*, Fritzes Förlag AB, Stockholm, 1995.

Pertegás, Marta, *The 2019 Hague Judgments Convention: The Road Ahead*, 16th Regional PIL Conference, Tirana, 2019.

Poesen, Michiel, *Is specific jurisdiction dead and did we murder it? An appraisal of the Brussels Ia Regulation in the globalizing context of the HCCH 2019 Judgments Convention*, Uniform Law Review, vol. 26, nr. 1, 2021, s. 1-13.

Pålsson, Lennart, *Svensk rättspraxis i internationell processrätt*, Norstedts Förlag AB, Stockholm, 1989 [cit. Pålsson].

Pålsson, Lennart, *Bryssel I-förordningen jämt Bryssel- och Luganokonventionerna – Domstols behörighet samt erkännande och verkställighet av domar i privaträttsliga ämnen inom EU-/EFTA-området*, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2008.

Reuterswärd, Reinhold, *Lagstiftningsmaktens folkrättsliga gränser*, SvJT 1977, s. 87–115.

Ribeiro-Bidaoui, João, *The International Obligation of the Uniform and Autonomous Interpretation of Private Law Conventions: Consequences for Domestic Courts and International Organisations*, Netherlands International Law Review, vol. 67, 2020, s. 139-168.

Rumenov, Ilija, *Implications of the new 2019 Hague Convention on Recognition and Enforcement of Foreign Judgments on the National Legal Systems of Countries in South Eastern Europe*, EU and Comparative Law Issues and Challenges Series, nr. 3, 2019, s. 385-404 [cit. Rumenov].

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2018 [cit. Sandgren].

Sinander, Erik, *Svenskt rättskipningsintresse*, SvJT 2019, s. 932–941 [cit. Sinander].

Teitz, Louise Ellen, *Another Hague Judgments Convention? Bucking the Past to Provide for the Future*, Duke Journal of Comparative & International Law, vol. 29, nr. 491, 2019, s. 491-511.

Weller, Matthias, *The Jurisdictional Filters of the HCCH 2019 Judgments Convention*, Yearbook of Private International Law, vol. 21, 2019/2020, s. 279-308 [cit. Weller].

Wilderspin, Michael & Vysoka, Lenka, *The 2019 Hague Judgments Convention through European lenses, Nederlands Internationaal Privaatrecht*, vol. 1, 2020, s. 34-49 [cit. Wilderspin & Vysoka].

Yekini, Abubakri, *The Hague judgments convention and commonwealth model law: a pragmatic perspective*, Hart Publishing, Oxford, 2021 [cit. Yekini].

Öhlund, Jonas, *2019 års Haagkonvention — ett globalt regelverk om erkännande och verkställighet av domar*, SvJT 2020, s. 350-360 [cit. Öhlund].

Offentligt tryck

NJA II 1943:1 Den nya rättegångsbalken [cit. NJA II 1943:1].

SOU 1969:60 Internationell äktenskaps- och arvsrätt.

Ds 2008:87 2007 års Luganokonvention.

Rättsfall

Högsta domstolen

NJA 1925 s. 330

NJA 1940 s. 354

NJA 1966 s. 450

NJA 1981 s. 386

NJA 1985 s. 832

NJA 1992 s. 3

NJA 2001 s. 800

NJA 2013 s. 22

NJA 2015 s. 798

NJA 2016 s. 779

Författningar

Lag

Rättegångsbalk (1942:740)

Förordning

Förordning (2014:1518) om behörig domstol vid erkännande och verkställighet av utländska avgöranden i vissa fall

EU-rättsligt material

Fördrag

Konsoliderade versioner av fördraget om Europeiska unionen och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt [2016] OJ C202/1

Förordningar

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1215/2012 av den 12 december 2012 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (omarbetning)

Kommissionen

Commission Staff Working Document Impact Assessment Report: Accompanying the document Proposal for a Council Decision on the accession by the European Union to the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matters (SWD(2021) 192 final) [cit. Kommissionen].

Proposal for a Council Decision: on the accession by the European Union to the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matters (COM(2021) 388 final) [cit. Kommissionens förslag].

Internationellt material

Traktat

2005 års Haagkonvention om avtal om val av domstol

Konvention om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (Lugano-konventionen)

2019 års Haagkonvention om erkännande och verkställighet av utländska domar på privaträttens område

Material från Haagkonferensen

Document Submitted by the Co-Reporters on the Uniform Interpretation of the Proposed Convention on the Jurisdiction, Recognition and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters, Work. Doc. No. 94 E, 1998 [cit. Work. Doc. No. 94E].

Preliminary Document No 7 of April 1997 for the attention of the Special Commission of June 1997 on the question of jurisdiction, and recognition and enforcement of foreign judgments in civil and commercial matters [cit. Preliminary Document No. 7].

Preliminary Document No 9 of July 1998 for the attention of the Special Commission of November 1998 on the question of jurisdiction, recognition and enforcement of foreign judgments in civil and commercial matters [cit. Preliminary Document No. 9].

Preliminary Document No 5 of March 2012 for the attention of the Council of April 2012 on General Affairs and Policy of the Conference.

Document for the attention of the Expert Group (meeting of 12-14 April 2012), Background Note: drawn up by the Permanent Bureau, mars 2021.